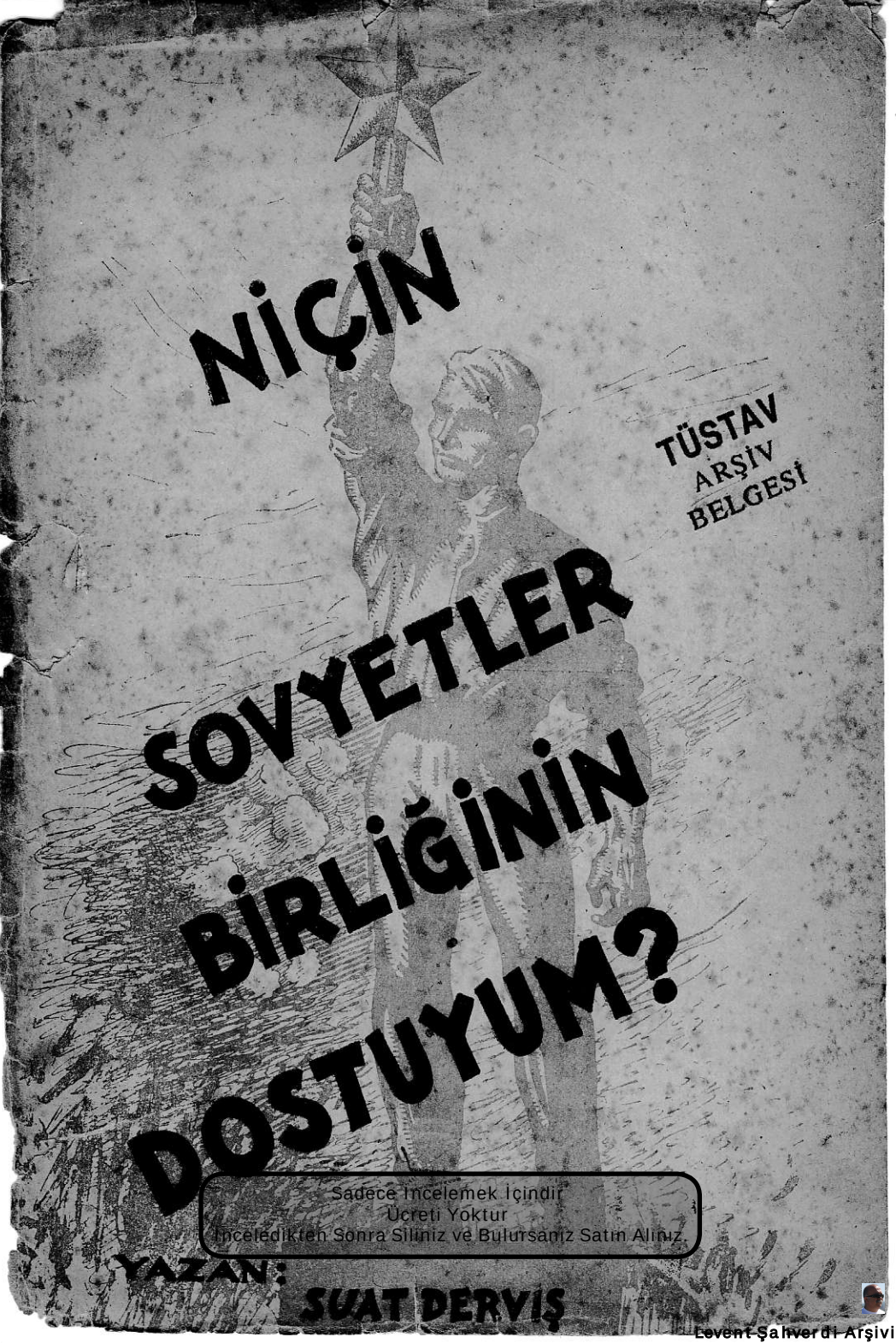

NİÇİN SOVYETLER BİRLİĞİNİN DOSTUYUM?

TÜSTAV
ARŞİV
BELGESİ

Sadece İncelemek İçindir
Ücreti Yoktur
İnceledikten Sonra Siliniz ve Bulursanız Satın Alınız.

YAZAN: SUAT DERVİŞ

Levent Şahverdi Arşivi

NİÇİN SOVYET RUSYAYA HAYRANIM

TÜSTAV
ARŞİV
BELGESİ

Arkadaş matbası
İstanbul
1944

Levent Şahverdi Arşivi

Ön Söz

İçimizde rahat rahat yaşamakta bulunduğnnu hayretle müşahede ettiğimiz beşinci kol, haftalık onbeş günlük, aylık çeşit çeşit mecmuaları ve bir sürü kitaplariyle yaptığı neşriyat faaliyetine son zamanlarda iki broşür daha ilave etti, birincisi „Kızıllar ve Sollar„ ikincisi „Kızıl faaliyet„

Türkiyedeki kızılların!... Kızıl faaliyetini!... güya tetkik!... ve teşrih eden bir eserin bir kaç yerinde benim ismim de zikredilmiş bulunuyor.

Bu bayların, efendilerinden aldıkları emir üzerine yazdıkları risalede benim hakkımda iddia ettikleri ve benim yazılarımı zikrederek isbata çalıştıkları suç „benim Sovyetler birliğine dost oluşumdur„ ve o memleket istilaya uğradığı, düşman çizmesi altında çiğnendiği için benim „gözyaşı" döküşümdür.

Risale muharriri bu iddiasını isbat etmek için de bir zamanlar neşretmekte olduğum „Yeni Edebiyat„ isimli onbeş günlük edebî gazetede Sovyetler Birliği bayramının bir yıl danümü münasebetile o memleket edebiyatı hakkında yazmış olduğum bir tetkik yazısından bazı cümleler almakta benim

Levent Şahverdi Arşivi

o memleket için timsah gözyaşların döktüğümü söylemektedir,

Benim bildiğim; timsah gözyaşları dökmek ancak cali bir şekilde ve karşısındakini kandırmak maksadile ağlar görünmektir. Ben, yalnız sovyetler Birliğine hücum edildiği zaman değil, dünyanın hangi tarafında kudurmuş faşist sürüleri, hangi hür memleketin hudutlarını aşmış ve istiklâline göz dikmiş, kadınlarını kesmiş, çocuklarını öldürmüş, mamureleri yıkmış, köyleri, şehirleri yakmışsa, ben kalbimin burkulup yandığını hissettim. Çünki tagallübün aleyhindeyim, bir milletin diğer milletlere hakim olmasına ve bu hakimiyeti kurmak için de zulme, vahşete, barbarlığa baş vurmasına aleyhdarım. Çünkü ben insanların mes'ut olmasını, hür olmasını ve millerlerin kendi mukadderatlarına kendilerinin hakim olmasını ve müstakil olmasını istiyorum. Çünkü ben bilirim ki, ancak böyle bir dünyada, adaletin, hakkın hâkim olduğu ve tek milletin nufuzu altında bulunmayan hür bir dünyada memleketim olan, vatanım olan Türkiye müstakil, hür ve mes'ut olabilir ve vatandaşlarım ve bütün insanlık mes'ut yaşayabilir.

Göğsümde bir insan kalbi taşıyorum ve bununla iftihar ederim. Yakılan şehirlerin, öldürülen yiğitlerin, işkenceye uğratılan vatan severlerin cesetleri üzerinden tanklarla geçilen ana, dede, nine, çocuk ve genç ğelinlerin, tuzla buz olmuş medeniyet abidelerinin karşısında „timsah gözyaşlar" ile değil en samimî en sıcak ve en içten gelen ğözyaşlarile ağlardım, eğer ağlamak bir fayda verseydi.

Levent Şahverdi Arşivi

Eğer ağlamıyorsam bu teessür duymadığımdan ileri gelmemektedir. Çünkü ben bilirim ki, vahşet karşısında, zulüm karşısında elleri kavuşturup ağlamakla dünyayı yakıp yıkan yangınları söndürülemez.

Ben yirminci asır çocuğuyum. Bu asrın çocukları göz yaşının faidesizliğini pek iyi bilirler.

***

İlk satırından son satırına kadar mizahî addedilecek kadar gülünç olan ve hiç bir hakikate istinad etmeyen risalede tek hakikat benim hakkımda yapılmış olan iddiadır.

Fakat işin gülünç tarafı, sanki ben duygularını düşünce ve kanaatlerini inkâr eden bir kimse imişim gibi Sovyetler Birliği hakkında beslediğim dostluğun delillerle isbata kalkışılmış olmasıdır.

Yalnız bu dostluk o risalede iddia edildiği gibi, yani dostluklarını, düşmanlıklarını ve vatanlarını ücret mukabilinde satacak tiynette olanların tahmin ettikleri gibi — onlar başka şekilde düşünememekte mazurdurlar — satılmış olduğumdan ileri gelmemektedir.

Maddî bir çok sıkıntılar içinde geçirdiğim tertemiz ve apaçık hayatım karşısında şimdiye kadar en kötü niyetler besleyen, en cür'etkâr düşmanlarım bile böyle çirkin bir isnadı hakkımda kullanmamışlardır. Maddî refahlarından gayri mukaddes olan her şeyilerini namus, fikir, içtihat, ve vatanlarını satarak, istila ordularının piştarlığını ücretli olarak yaparak hayatlarını temin edenler her

Levent Şahverdi Arşivi

hangi bir insanda tediye edilmemiş bir kanaat mevcut olabileceğini nereden bilsinler. Bu efendilerin bana şuurlu ve ya şuursuz vasıtalariyle yaptıkları isnada gelince, benim hayatım o kadar dürüst ve fikirlerim o kadar açıktırki kendimi müdafaayı zait görürüm. Çünkü bu nevi içtihat ve sempatilerin alınıp satıldığı beynelmilel borsaların adamlarına olarda hiç dolaşmadığım malumdur.

Bu riyaseleyi yazan delikanlıya gelince; onu hiç tanımıyorum, ve onun bu nevi ticaretten ne kazandığını hatta kazanıp kazanmadığını da bilmiyorum.

O, bence biçare bir kukladır, iplerle oynatılan biçare bir kukla!.. tıpkı etrafına toplayıp şimdiden düşüncelerini ifsat ettiği parmak kadar delikanlıcıklar gibi, o, da bir kukla!..

Fakat bu kuklanın iplerini çeken ellere bir hayli Reichsmark'ın geçmiş bulunduğu muhakkaktır.

Bu risallenin ikincisi her ne kadar Türkiye hussusiyetlerine göre!... kaleme alınmaya yeltenilmişse de birincisinin hangi propaganda teşkilatı tarafından hangi memleketlerde, hangi lisanlarda ve hangi şekillerde neşredildiği malumdur.

Ben şu küçük risale ile, efendilerine „Sadık köle" lik hizmetini yapmaya çabalamış olanlara hitap etmiyorum. Ben bu risalemle yirmi küsur senedir yazılarımı takip etmiş olan okuyucularımla, her Türk yazıcısı gibi kendimi hesap vermekle mükellef hissettiğim Türk efkarı umumiyesine hitap ediyorum ve altında imzam bulunan yazıların

Levent Şahverdi Arşivi

bütün mes'uliyetini taşımaktan iftihar duyduğumu söylüyorum. Çünkü bugüne kadar memleketimin vatandaşlarının, Türk halkının öz menfaatleri dışında tek düşünceye, tek emele saplanmış değilim.

Sovyetler birliğine karşı olan dostluğum da saklamağa lüzum görmediğim ve kemali cesaretle izhar ettiğim bir duygumdur.

Ve ben bu küçük kitabı „böyle bir dostluk hissetmiyorum" diye kendimi müdafaa etmek için değil, bilakis, bu dostluğun ne kadar haklı ve doğru olduğunu isbat etmek onun menşe ve sebeplerini tahlil etmek için kaleme almış bulunuyorum.

İstanbul 10 eylul 943

S. D.

Levent Şahverdi Arşivi

II

1936. İsviçredevim, Habeş harbini takip eden ilk milletler cemiyeti toplantısı yüzünden Cenevre şehri bir mahşer gibi, dünyanın her tarafından gelen murahhas hey'etleri, gazete muharrirleri ve büyük devlet adamlariyle oteller, lokantalar, gazinolar dolu..

Bir öğle saati. Ben bir mutevazi lokantada beyhude yere boş bir masa arıyorum; yok. Garson önüme düşüyor, kenarda sarışın bir çiftin oturduğu bir masaya beni götürüyor, ve az sonra birbirimizden yemek listesi ister, tuzluğu, biberliği, hardalı birbirimize verirken masamdaki çiftle ahbap oluyoruz. Onlar da bu memlekette benim gibi yabancı. Bunu tesbit edince masamda oturan genç kadın bana soruyor:

— Nerelisiniz?

Kendisine Türk olduğumu söylüyorum. Bunu işiten arkadaşı, onun cevap vermesine vakit bırakmadan, söze karışıyor:

— Türk mü? bir Türk vatandaşı tanıdığıma çok sevindim. Benim memleketimde Türkler çok sevilir. Bizim için harici alem bir tarafta, Türkiye ise büsbütün başka bir tarafdadır. Türkiyenin bizim

Levent Şahverdi Arşivi

haricî alemimizde kendine mahsus ve ayrı bir yeri vardır. Bize çok yakın bir yer:

Bu def'a;

— Siz nerelisiniz? diye sormak sırası bana geliyor;

— Biz Sovyetler Birliği vatandaşıyız.

Bu cevabı alınca bir az evel onlardan görmüş olduğum alaka ve dostluğu pek tabiî buluyorum. Bu hisler ayni şekilde Sovyetler Birliği vatandaşlarına karşı benim memleketimde de mevcut.

Çünkü Sovyetler Birliği halkları ve Türk milleti mazile alakalarını kesmeğe çabalarlarken birbirine dost olmuş iki komşu ülkenin çocukları değil midir?.

İrtica'a zülme, tagallübe ve taassuba karşı hemen hemen aynı senelerde mücadeleye girişmiş ve bütün dünya emperyalizmi ve irticaı olanlara içden ve dışdan saldırdığı zaman birbirine fenalık yapmaktan çekinmekle kalmamış, birbirine yardım ellerini uzatmış iki ülkenin çocukları.

Şüphesiz ki umumî harp içinde çocukluğunu ve istiklâl savaşında ilk gençliğini idrak etmiş olan benim neslimle, bilfiil bu harplere iştirak etmiş olan daha evvelki nesil için de Türk haricî aleminde Sovyetler Birliğinin bambaşka ve hususî bir yeri vardı; bize çok yakın ve çok değerli bir yer. Uzun felaket ve çetin savaş yıllarında yetişen nesillerin kalbinde o, yılların intiba'ı kuvvetle hakkedilmiştir.

Hayır, o faciaları yaşamış, işgalin haysiyet kırıcı acısını ve dahilde işgal kuvvetlerine kölelik

Levent Şahverdi Arşivi

eden saray, saltanat ve irtica ile, o çetin mücadeleleri yapmış olan nesillerin, herkes tarafından terk edilmiş bedbaht ve behadır Türk milletine hariçten uzanan tek elin Sovyetler Birliğinin eli olduğunu unutmasına imkân yoktur.

Türk milleti asırlardan beri „Moskof" korkusu içinde yaşamıştı. Türkün varlığına göz diken bu „Moskof" çarlarının zulmünü, „Moskof" poletikasının esaslarını çiğneyen Sovyetler Birliği halkları bu başarılarile yalnız kendi hürriyetlerini kazanmakla kalmıyorlar harbin müthiş seneleri içinde çok izdirap çekmiş çok yıpranmış ve hala mevcudiyeti ve mukaddes istiklâli için çarpışan kahraman milletimizin başından „Moskof" badiresini kaldırıyorlardı.

Ve ortadan kalkan bu mel'un „moskof" zihniyeti, bu gaddar saltanat, bu zalim devlet yerine, dünyanın altıda biri üstüne kurulan yeni bir, milletler birliğinde „moskaflar" değil, diğer kardeşleri yanında Rus milleti de şerefli ve değerli bir aza oluyordu.

Bu yeni ve genç devlet kurulur kurulmaz, daha 1917 yılının birinci kânun ayında, Rusyadaki ve şarktaki müslüman işçilere hitaben neşrettiği bir beyennamede İstanbulun ve Boğazların alınması için çar idaresinin yaptığı gizli muahedeleri ilgâ ettiğini bildirmekle bize ilk def'a olarak dostluğunun müsbet bir delilini veriyordu.

Artık, yalnız, yani başımızda, bulunup asırlardır hayatımızı, istiklâlimizi ve vatanımızın huzurunu

Levent Şahverdi Arşivi

daima tehdit altında tutan bir tehlikenin ortadan kalkmış olduğunu hissetmekle geniş bir nefes almıyorduk, dün en büyük düşmanımız olan bu komşu, yalnız bu düşmanlığa son vermekle değil, bize yakın bir dostluk göstermek suretile en genç yıllarımız da bize adeta destek oluyordu.

Hemen, hemen, bütün vatan toprakları düşman elinde idi. Türk milleti, kadınlı, erkekli çete ve ordu safında istilâ kuvvetlerile boğuşuyordu. Şahsî her kaygu gözden çıkarılmıştı. Bu vatanı yeniden mustakil ve hür görmek ve yabancı boyunduruğundan kurtarmak için yapılmıyacak fedakârlık göze alınmıyacak tehlike yoktu.

Fakat bütün bunları başarmak için silaha ve silahlı kuvvetleri yaşatmak, millî kuvvetlerin hakim olduğu yerlerde idareyi kurabilmek için paraya ihtiyaç vardı.

Türk milleti silahı en tehlikeli yerlerden işgal kuvvetlerinin gözünün önünden kaçırıyor, içerlere, millî kuvvetlerin toplandığı merkezlere taşıyordu. Silah herşeydi; mücadeleye devam etmek, vatanın toprağını temizlemek ve sonuna kadar boğuşabilmek imkânı idi.

Ve Türk vatanının evlatları istiklâl aşkı ile çıplak göğüslerini yurda siper ederek, bin müşkilat içinde çabalarken birdenbire kulaktan kulağa bir müjde fısıldanıyor ve bir diğeri yine ümitten ellerle Türk evlerinin kapısını çalıyordu:

— Rusyadan silah gelmiş!

— Rusyadan para gelmiş!

Levent Şahverdi Arşivi

Bu müjde ihtiyarlarımıza yeni bir ümit, bedbinlerimize anî bir kalkınma, erkeklerimize daha büyük cesaret, kadınlarımıza mukavemet kudreti ve gençlerimize esaret zincirlerini koparmak için yeni bir hamle kuvveti veriyordu.

Mektep kızları, mektep sıralarında ders defterinin bir kenarına bu müjdeyi yazarak birbirimize gizli gizli gösteriyorduk. Heyecandan kâh yanan kâh buzlaşan küçük eller birbirine kilitleniyor, hocanın dersi bir uğultu gibi kulaklarımızda ötüyordu.

İhtiyacın bir kısmını dahi temin etmiş olsaydı, da bu dost komşudan gelen yardım, bütün dünya tarafından terk edildiğini gören vatanımın çocuklarına çok kıymetli geliyordu, ve bize en müşkül zamanımızda böyle bir yardım gösterenlere karşı derin bir sevgi ve bağlılık duyuyorduk.

İşte böyle bir maziye ve böyle hatıralara dayanan Türk - Sovyet dostluğu, inkilâbı takip eden senelerde her iki memleketin ananevî politikası oldu; ve bunun başka türlü olmasına ne imkân, ne de ihtiyaç vardı.

Sovyetler birliği yalnız dahili irticaa karşı değil memleketimiz gibi emperyalizme karşı mücadele sonunda kurulmuştu. Milletlerin yabancı tahakküm ve tazyikinden kurtulması için insanlığa parlak nümuneler vermişti. Dünyanın altıda birini tutan zengin verimli tapraklarında tek başına sosyalizmi kurmak halklarının maddî ve kültürel refahını sağlamak için

Levent Şahverdi Arşivi

lüzumlu olan bütün ham madde kaynaklarına, bütün tabiî zenginliklere bol, bol sahipti; başkalarının topraklarında ve servetlerinde gözü olması için hiç bir sebep akla gelemezdi.

Huzur ve emniyet içinde yaşamaktan ve çalışmaktan başka bir lsteği olamazdı, Türkiyede emperyalizme karşı açtığı kahramanca savaşa millî hudutları içinde millî cumhuriyetini kurmuştu. Yurtta sulh cihanda sulh şıarile ekonomi ve kultür sahasında ilerlemekten, siyasî ve iktisadî istiklâlini sağlamaktan başka bir niyet beslemiyordu. Türkiyenin de büyük komşusu gibi emperyalist emellerle hiç dir ilişiği bulunamazdı.

Her iki memleket de hariçten hiç bir şey istemiyor. en ufak emperyalist emelleri yok, kendi hudutları içinde, kendi inkılâplarını gerçekleştirmekten, taassub ve istibdap yüzünpen diğer memleketlerden çok geri kalmış olan yurtlarını yeniden kurmaktan brşka arzu beslemiyorlardı.

Her ikisi de genç, her ikisi de yeni oldukları için birbirlerini anlıyorlar ve gayretlerini alâka ile takip ediyorlardı.

1921 yılının mart ayının 16 ıncı günü bu komşu devletle aramızda ilk "Dostluk ve kardeşlik„ muhadesi aktedildi. 1925 de aktediren „Dostluk ve Bitaraflık" muhedesile bu yakınlık biraz daha kuvvet bulmuştu.

1931, 1945 yıllarında ve „dostluk ve bitaraflık" tamamtayan yeni protokollar imza ediliyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Başta Kemal Atatürk olmak üzere bütün Türk devlet adamları haricî siyasetimizin Sovyetler birliği dostluğu üzerine kuruyor, bu dostluk harici siyasetimizin temel taşı oluyordu.

Siyasî hayatta devam edip giden bu dostluk ayrıca iki milletin san'atkârlari sporcuları, edebiyatcıları ve sonunda teknisyenleri arasında daimî bir temas halinde inkişaf ediyordu. Türk sporcuları Sovyet vatanını ziyaret ediyor, Sovyet sporcularının memleketimizi ziyareti şenliklerle karşılanıyor, namlarına sigaralar imal ediliyor. Devlet adamlarımız Sovyetler birliğini ziyaret ediyor. İsmet İnönü Şükrü Kaya, Teyfik Rüştü bu memleketi ziyaretlerinde en büyük hüsnü kabulle ve misafirperverlikle karşılanıyorlardı.

Türk edipleri moskovada aktedilen edebiyat kongresine davet ediliyor, dönüşlerinde başta büyük Gorki olmak üzere bir çok Sovyet edipleri-ni metheden yazılar yazıyorlar. Bize sovyet hayatını, sovyetlerdeki edebiyat severliği yeni bir tip olan sovyet kadınını bu yazılarla tanıtıyor ve sevdiriyorlardı.

Sovyetler birliğinde Türk edebiyatına da fazla kıymet veriliyordu. Türk edediyatını sovvet halklarına tanıtmak gayesile Halide Edib'in "Ateşten Gömlek„ adlı romanı ruscaya çevriliyor, bir çok hikâyecile rimizin eserleri oradaki mecmualarda intişar ediyor hatta ayrıca, Türk hikâyecileri antolojisi neşrediliyordu

Levent Şahverdi Arşivi

Türkiyeye gelen sovyet musikişinasları, opera artistleri ve diğer san'atkârlı Türk halkının büyük hayranlığını topluyor, öğretmenlerimiz grup halinde o memleketi geziyor ve onlar memleketimiz de sanayiin kuruluşuna yardım etmek için bir (Türk kuruluşuna yardım) cemiyeti kuruyorlar, yurdumuzda fabrikalar yapmak için teknisyenler yolluyorlar, bu fabrikalarda çalışacak teknisyenlerimizi staj görmeleri için sovyet memleketine gönderiyorduk.

Sovyet rusyada bulunduğum sırada ben Türk kuruluşu cemiyetinin rozetlerini büyük bir sevgi ile göğüslerinde taşıyan bir çok sovyet vatandaşları gördüm.

Bu iki memleket arasındaki yakınlık ve dostluğun en büyük işaretini biz cumhuriyetimizin onuncu yıl dönümünde görmüştük. Sovyet rusyanın en büyük askerlerinden ikisi mareşal Vorosilof ve Budjonni bayramımızı bizimle beraber geçirmek üzere Türkiyeye gelmişlerdi.

Onuncu yıl münsebetile Ankara Palas'ta verilen baloda bulunan bir çok insan gibi ben de o gece Atatürkü balodan çıkarken gördüm. Bütün geceyi birlikte geçirdigi bu iki büyük Sovyet askerinin biri bir kolunda diğeri öteki kolunda idi. Atatürk hepizin arasından onların arasında olarak geçti. Büyük Türk, her halde bunu sırf şahsî bir sempati ile yapmıyordu. Bütün, memleket ve bütün dünya muvacehesinde onun Sovyet mareşalları arasında böyle dolaşmanın bir başka manası ve bir

Levent Şahverdi Arşivi

başka işareti vardı. Bunu unutmamak lâzımdır. Ben unutmadım.

İzmir Kültür parkının plânları Sovyet Rusyadan geliyordu. İzmirde Mareşal Voroşilof namına bir bulvar açılıyor. Ve mareşal bu şehrin fahrî hemşerisi oluyordu.

Bahsettiğim bu şeylerin üstüne yirmi asır geçmedi. Bu on yıllık bir işdir.

Ve evet hiç şüphesiz ki bizim yetiştiğimiz devirde Sovyet dostluğunu bir suç telâkki edecek her hangi bir vatandaşı Sovyet dostu olmakla ittiham ettikten sonra, bu iddiasını isbat için dellil-ler aramak külfetine katlanacak tek mecnuna tesadüf edilemezdi.

Çünki Türkiyede Sovyetlere dost olmak değil düşman olmak şayanı hayret bir garabet telâkki edilebilirdi. Çünkü Türk Sovyet dostluğu yalnız iki millet arasındaki münasebetlerden değil bu devletlerin beynelmilel politikasında da birbirine destek oluyordu. Silâhsızlanma konferansında Sovyetler Birliğinin teklifi Türkiye tarafından tutuluyordu. 1933 yılında yine Sovyetlerin mütecavizin tasrifi teklifini Türkiyede imzalıyordu. 1936 senesinde Montrö konferansı sıralarında, benim gibi orada bulunan diğer Türk vatandaşlarının bize hiç de mülâyim gelmeyen ilk İngiliz tezinin kabul edilmesinde Sovyetlerin ne kadar yardımcı olduklarını Molotof yoldaşın bu hususta nasıl çalıştığını hatırlamaları lâzımdır.

Sovyetlerin Türklere karşı gösterdikleri dostluk sadece sözden ibaret değildir. Türklerin elin-

Levent Şahverdi Arşivi

den Moskoflar tarafından alınmış cla. Kars'a Ardahanın Sovyetler Birliği kurulduktan sonra bize geri verilmiş olduğunu hepimiz biliriz.

Memleketimizin sanayileşmesine yaptığı yardımsa sade Nazilli ve Kayseri fabrikalarını kurmakla kalmamıştır. Bu fabrikaların makinalarına zaman, zaman lâzım olacak yedek parçaları da ilk baştan ve bol bol vermek suretile o fabrikaların Türklerin elinde müstakilen çalışmasına imkân vermiştir.

Halbuki Türkiyede fabrika kuran diğer memleketler bizi kendi menfaatlerine bağlamak için bu fabrikaların yıpranması mukadder olan makina parçalarından hiç birini baştan vermediler ve bizi her yedek parça için kendilerine muhtaç bir hale soktular ve kendilerine muhtaç olan makinalarımızı kullanabilmek zoru ile alış verişimizi hep kendilerine bağladılar.

Bunun Türkiye hayatı üzerinde ne kadar müessir olduğunu bu işle alâkadar olanların hepsi bilirler ve takdir ederler.

Sovyetler Birliği bize dostluğunun en son ve en büyük işaretini 1941 yılının Mart ayında verdi.

1939 harbi bir kaç yıldır başlamıştı. Avrupanın üzerinde milletlerin hürriyet ve istiklâlini yıkan kuduz bir bora esiyor, ve tek milletin cihan hegemonyasını kurmak gibi bir cinnete yakalanmış istilâ orduları bir çığ gibi Avrupayı silip süpürüyor ve Balkanlara doğru uzanıyordu. Türkiye, bir istilâ haraketinin karşısına dikilmeğe mecbur kalacak bir vaziyette görünüyordu. İşte o zaman

Levent Şahverdi Arşivi

Türkiye ve Sovyetler birliği hükûmetleri arasında bir deklarasyon teatisi yapıldı. Bu deklarasyon şöyle idi:

„ Türkiye harbe girmeğe mecbur olduğu takdirde, Sovyetlerin, Türkiyenin müşkilâtlarından istifade ederek kendisine hücum edeceğine dair ecnebi matbuatında çıkan haberler üzerine ve bunlarla alâkadar bir istifsar dolayısile Sovyet hükûmeti atideki hususu Türkiye hükûmetine bildirmiştir.

I. Bu gibi haberler Sovyet vaziyetine katiyen tevafuk etmemektedir.

II. Şayet Türkiye hakikaten düçarı tecavüz olur ve topraklarını müdafaa için harbe girmeğe mecbur kalırsa o zaman Türkiye ve Sovyetler arasında mevcut ademi tecavüz misakına istinaden Sovyetler Birliğinin tam bir "comprehension„ ve bitaraflığına güvenebilir.

Harp başladığındanberi yapılan bütün propagandaları tekzip eden ve vatanını ve istiklâlini, hürriyetini arkasından korkmadan müdafaa etmek için Türk milletine imkân vereceğini bildiren Sovyet Birliğinin bu jesti her halde öyle müşkül anlarda hiç de küçümsenmeyecek bir dostluk ve dürüstlük nişanesidir.

" Bu beyanat dolayısile Türkiye hükümeti de Sovyet hükümetine en samimî teşekkürlerini beyan etmiş ve Sovyet Rusyanın da böyle bir tecavüze düçar olduğu takdirde Türkiyenin tam bir " com-

Levent Şahverdi Arşivi

prehension "ve bitaraflığına güvenebi ceğini bildirmiştir.„

Evet Sovyetler birliği, eğer biz harp etmek zorunda kalacak olursak, bunun meşruiyetini kabul edeceğini bize, evvelinden bildirerek tam bir hareket serbestisi imkânını veriyordu.

Biz genç memleketimizin kısa tarihleri seyrinde bu dostluğa ihanet edildiğini hiç görmedik.

* *

Sovyetler Birliğine ilk seyehatimden evvel ona karşı esasen kalbimde her şuurlu Türk vatandaşı gibi dostluk ve sevgi hissediyordum.

Fakat bu memleketi ilk def'a tanıdığım zaman bu dostluğuma derin bir takdir karıştı, ikinci seyahatimde bu taktir, bir hayranlık seviyesine yükseldi, ve 1941 yılındanberi, yani vurtlarına aç kurt sürüleri gibi istila orduları saldırdığı zamandanberi Sovyetler Birliği halkları karşısında hürmet hissediyorum.

Çünkü onlar, bu ikinci cihan barbinde hiç bir memleketin vatandaşlarında görünmemiş olan bir birlik, bir cesaret, bir inat, bir sebat ve kahramanlıkla yekpare bir kütle olarak yurtlarını müdafaa ettiler. Ve vatanseverliğin en yüksek, en ülvî mertebesine ulaştılar. Aralarında bir tek bozguncu çıkmadı, tek şiarları "İstilacıya ölüm„ dü. Ordu ve halk evvela müdafaa sonrada savlette tarihin asil bir kahramanlık destanını yazdılar.

Türk milleti gibi istiklal uğurunda savaşmasını, her milletten iyi bilen bir milletin çocuğu sıfatile ben Sovyetler Birliğine hayranım.

Levent Şahverdi Arşivi

Bilinmeyen bir ülkeye yapılan yolculuk her zaman insana, meçhul bir âleme girilir gibi hoş bir heyecan verir, muhayyele mütemadiyen işler merak ve tecessüs hislerimizin yayları son haddine kadar gergindir.

Sovyetler Birliğine yapılan ilk yolculuk hiç şüphesiz ki bütün diğer bilinmeyen memleketlere yapılan yolculuklardan daha fazla insana heyecan ve tecessüs verir. Çünkü bu ülke yalnız bilinmeyen değil, bizim içinde vaşadığımız âlem için tam manasile meçhul bir dünyadır.

Dünyanın hangi tarafına gidilirse gidilsin, gidilen yer ne kadar uzak ve yabancı olursa olsun yine onun hakkında başımızda muayyen resimler vardır, nihayet biliriz ki aşağı yukarı orada da hayat ve hayat şartları bizim hayatımızın eşidir.

Fakat Sovyetler birliği böylemidir? Hayırl... o bambaşka bir alemdir. Orada bizim bildiğimiz her şey yıkılmış ve onun yerine yep yeni şartlar ve yep yeni kıymetler üzerine yep yeni bir hayat kurulmuştur. Ve tanıdığımız dünya ile mukayese edemiyeceğimiz için, muhayyilemizde kendisine tam bir canlılık veremediğimiz bu âlem hakkında başımızda bir değil, bin resim vardır. Birbirine benzemeyen birbirine zıt resimler.

Levent Şahverdi Arşivi

Ve işte bunun içindir ki bu memlekete yapılan yolculuk, dünyamızdan gayri bir aleme gidiliyormuşuz gibi tecessüsü kamçılar ve insana heyecan verir.

Sovyetler birliğine yaptığım ilk yolculukta tesadüf bana genç ve münevver bir Türk kızını yol arkadaşı olarak verdi. Yemeklerimizi aynı masada yiyor ve geri kalan saatlerde de onunla bir hayli konuşuyorduk. Daha doğrusu ben onu konuşturmak istiyordum.

Çünkü, bu genç yol arkadaşımın bu seyahati, Sovyetler Birliğine yaptığı ilk yolculuk değildi. O, bu memleketin bir yabancısı bulunmuyordu. Moskova konservatuarında musiki tahsil ediyor ve Moskova seferatimizde vazifesi olan babasının yanında oturuyordu.

Bu münevver genç kız, musikiye fazla düşkün olduğu için bana yalnız Moskova konservatuarından, oradaki arkadaşlarının istidadından, hocalarının iktidarından, Sovyetler Birliğinde musikiye daha doğrusu umumiyetle güzel san'atlara karşı gösterilen büyük âlakadan, ve burada dinlenilen büyük musikişinaslardan ve bilhassa halkın san'atkârlara karşı olan sonsuz sevgisinden, ve san'atkârların bu memlekette gördüğü büyük itibardan bahsediyordu.

Ve şunu ilave edeyim ki Sovyetler Birliğinde ilk aldığım en kuvvetli intıba genç yurttaşımın sözlerini teyit etti.

Karanlık bir gecenin geç saatinde ilk def'a olarak Sovyetler Birliği toprağına ayak bastım.

Levent Şahverdi Arşivi

Odesanın bütün büyük Avrupa şehirlerindekine benzeyen eski uslup bir lüks otelinin konforlu bir odasında gecemi geçirdim.

Ertesi gün Voks teşkilatına mensup genç bir kadın bana arkadaşlık ederek şehri gezdirdi.

Şehirde bir buçuk saat kadar otomobille dolaştık. Resmî binaların cebhesini gördüm, muntazam ve kalabalık sokaklar gördüm.

Odesa, bana çok temiz ve çok hareketli göründü, yaya insanlar, tramvaylar, kamyonlar, otomobiller mütemadiyen caddelerden akıp gidiyordu. Herkes itinalı giyinmişti — fazla süs yoktu — gene kadınların ekserisi bere giyiyor dudakları boyalı ve yüzleri pudralı iđi — ifrata kaçar derecede boyanan görmedim, — Sokaklarda "boş gezer„ intibaını veren tek insana raslamadım. Bu şehir kendini görenlere, bütün sakinlerinin ciddî birer işi olduğu ve burada kimsenin kaybedecek vakti bulunmadığı intibaını veriyordu.

Bir buçuk saat sokaklarında otomobille dolaşılmış bir şehrin hayatı hakkıda esaslı bir fikir edinmeye imkân yokdu. Ben Sovyetler birliği hakkında edindiğim ilk kuvvetli intibaı Odesa şehrini terkettiğim sırada kazandım.

Odesa garı çok kalabalıktı. İstasyonda mühim bir şahsiyet için büyük teşyi merasimi yapılıyordu. Her halde seyahate çıkan kimse mühim bir siyasî şahsiyet olacaktı. Kendisine bir sürü buketler veriliyor adeta istasyon yerinden oynuyordu.

İyi bir tesadüf eseri olarak ben gene o Türk bayaniyle aynı kompartimanda idim, ve aynı za-

Levent Şahverdi Arşivi

mandada teşyi edilen şahsiyetle aynı vagonda bulunuyorduk. Bu insan kısa boylu şişman ve yaşlı bir kimse idi. Kıvırcık saçları ensesine doğru uzamıştı, ve siyasî bir şahsiyetten daha fazla bir san'atkâra benziyordu.

Tren kalkdıktan sonra, bir ara kontrolöre bu zatın kim olduğunu sorduk; bize, Odesada bulunan çocuklara mahsus musiki mektebinin müdürü olduğunu söyledi. Bir Mayıs bayramı için en seçme talebelerile birlikte Moskovaya gidiyormuş, talebeleri Moskovada konser verecekmiş.

Sovyet topraklarının genişliğinden, şehirlerden şehirlere olan mesafenin uzunluğundan o memlekete bir yolcu sıfatile gidip bu mesafeleri rahat bir vagon içerisinde katedenler şikâyet etmezler. Bu yolların sonsuzluğunun acısını herhalde bir kerre onu bir istikamete sonrada aksi istikamete katetmeğe mecbur kalmış olan çılgın istilâ orduları bilirler.

Bu uzun yoculuktan sıkılmıyorduk. Çünkü bu yolculuk sırasında biz Odesa musiki mektebinin talebelerini tanıdık, içlerinden biri on altı, on yedi yaşıda bir keman virtuozu idi. Belçikada yapılan beynelmilel musiki müsabakasında kazanmıştı, yolculuk sırasında bize kemanını dinletti, gene bu talebeler içinde şişman, iri başlı, büyük ve olgun insan bakışlı, on iki, on üç yaşında bir erkek çocuğu vardı. Bestekârmış, hem de şöyle böyle bir bestekâr değil; besteleri içinden en meşhurları bir (İspanyol Marşı) ile ir (Güneş Senfonisi) imiş.

û memlekette musiki san'atinin yüksek inkişafını esasen daha Türkiyede iken Barsova gibi değerli

Levent Şahverdi Arşivi

bir primadonnayı dinlemek fırsatını elde ederek tanınmıştım. Barsova ne de olsa yaşlı bir san'atkârdı ve musiki kültürünü de eskiden edinmişti, diye düşünmek mümkündür. Fakat bu güzel sesli kadının bir meb'us olduğunu orada öğrendiğim zaman san'atkâra gösterilen itibar ve hürmeti bir daha öğrenmiş oldum.

Bu şaşılacak bir şey değildi. Sovyetler Birliği meb'usları içinde bir çok san'atkârların mevcut olduğunu zamanla öğrendim. Kadın, erkek opera artistleri içinde başka meb'uslar da vardı. Musikinin bu memeketteki inkişafını opera seyrederek ve konser dinleyerek tesbit ettim.

Sovyetler vatanına ikinci yolculuğumda Voks teşkilatı tarafından yapılan bir toplantıda dinlediğim ses san'atkârlarının kudretini hiç unutmıyacağım, yanlız seste değil icrakârlıkta da onlar, büyük varlık gösteriyorlar; aynı toplantıda şimdi ismini hatırlamadığım bir sovyet artisti piyanoda Rahmaninof'tan bir parça çaldı. Tahsilim musiki tahsili olduğu için, ben, bu münasebetle çok zaman musiki muhitinde bulundum, ve çok yüksek san'atkârları dinlemek zevkini de tattım; bir az da musikiden anlarım, bunun için şurada tereddütsüz diyebilirim ki, ben hayatımda hîç bir yerde Rahmaninof'un bu kadar güzel çalındığını medim.

Sovyetler Birliğinde bulunduğm sıralarda fırsat buldukça Opera seyrettim "Eugen Onegin„ gibi "Boris Gudonof„ gibi eski operaların yeni Sovyet artistleri tarafından ne güzel okunup ne güzel temsil edildiğini gördüm.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu memleket sade ekzekütör bakımından değil bestekâr bakımından da bu gün beynelmilel musiki aleminde zengin bir varlık teşkil etmektedir. Son senelerde, Sovyetler vatanında bir çok opera bestelenmiştir. Bu bakımdan hattâ garp alemini bir hayli geri bırakmış sayılabilirler.

V.Yelobinski'nin Maksim Gorki'nin „Ana„ romanından mevzuunu alıp bestelediği operanın bir çok parçalarını dinleyip hayran kaldım. Son zamanlarda bestelenen operalar arasında Djerjinski'nin, meşhur Sovyet edibi Şolohof'un lisanımıza da tercüme edilmiş olan „Uyandırılmış toprak„ ve henüz lisanımıza maal'esef tercüme edilmemiş olan "Sakin Don„ adlı romanlarından aldığı iki opera fevkel'ade güzeldir.

Sovyet operaları içinde Ukraynalı bestekâr A. Cehihka'nın "Potemkin Kruvazörü„ operası da zikre değer bir san'at eseridir.

Sovyet bestekârlarından Yorich, İdanov, Fardi, Liatochinki, Mokrooussov, halk kahramanlarından Chtchorss, Çapayef, ve Katovski gibi şahsiyetleri mevzu alarak opera yapmışlardır.

D. Kabalevski isminde bir başka Sovyet bestekârı büyük fransız edibi Romaine Roland'nın "Colas Breugnon„ adlı romanından bir opera bestelemiştir. Katchaturyan, Şatkoviç ve Prokorfiev isimindeki Sovyet musikişinasları ise bugün beynelmilel en yüksek san'atkârlar seviyesinde bulunmaktadırlar.

Sovyetler birliğine giderken kafası peşin hükümlerle dolu olmayan her ecnebi bu memlekette

Levent Şahverdi Arşivi

fertlerin nasıl azamî bir hüsniyetle cemiyet için çalıştıklarını iç ve dış barblerin felaketlerile yakı'ı yıkılmış yurtlarını imar etmek ve her bakımdan birinci sınıf telakki edilecek bir memleket kurmak için nasıl gayret sarfettiklerini görür. Ve gördükten sonra da cem'iyet nef'ine şahsî feragatin azamisini göstermenin şahsî menfaatin en birinci şartı olduğunu anlamış bulunan bu insanların topluluğunu takdir etmemek elden gelmezdi.

Ben bu memlekette bütün kolların tek kol, bütün enerjilerin tek enerji ve herkesin gayesinin tek gaye olduğunu gördüm. Güzel, rahat mes'ut, manen ve maddeten müterakkî bir yurt kurmak gayesi...

En mütevazi bir sovyet vatandaşının en büyük başarıları kendi şahsî eseri imiş gibi benimseyip gururlandığı ve bunda de haklı olduğunu gördüm. Nereye gittimse, hangi Sovyet vatandaşıyle görüştümse istinasız her birinin memleketini kendi öz varlığı telâkki ettiğine ve bir ecnebiye o varlığ müsbet başarılarını gösterirken iftihar duyduğuna şahit oldum.

Her bir Sovyet vatandaşı kendini bu muazzam vatanının bütününe sahip hissediyor ve vatanını böyle seviyordu.

1941 yılında memleketleri taarruza uğradığı zaman, bu müşahedemde yanılmadığımı Sovyet vatandaşının sulhte ve harpte en güzel tarafının bu vatanseverlik olduğunu gördüm.

Onlar vatanlarını istiladan kurtarmak için, kadın, erkek, çoluk, çocuk bir kütle halinde ölüme

Levent Şahverdi Arşivi

koşmaktan ve izdirabın kızgın cehenneminde yanmaktan çekinmediler.

Sulh zamanında da bu memleket çocuklarının aynı feragat ve fedakarlıkla bu vatan uğrunda çalışmakta olduklarını gördüğüm için Sovyet yurduna ilk gidişimde kalbim bu memleket haklarına karşı takdirle dolmuştu.

*
* *

1937 yılında Sovyetler Birliğinde uzun müddet kalamıyacağım ve bu suretle de her şey'i birden göremiyeceğim için gündüzlerimi bu memlekette ki aile, çocuk ve ana münasebetindeki vaz'iyeti tetkike ve gecelerimi de sahne ve musiki san'atkârlarını ve san'at hayatını tanıyabilmek için mümkün olduğu kadar tiyatrolara hasrettim.

Aile mes'eleleri üzerinde yaptığım tetkikat neticesinde Soyvetler Birliği haricinde bu mevzu üzerinde söylenilen şeylerin tamamiyle uydurma olduğunu gördüm. Soyyetler Birliğinde izdivacın mevcut olmadığını ve gayrı meşru münasebetlerden doğan çocukların anadan, babadan cebren cemiyete mal edildiğini rivayet ederler.

Halbuki sovyetlerde izdivacın ciddî bir ey telakki edildiğini ve orada çocuğun — her memlekette olduğu gibi — ailenin saadeti ve malı olduğunu gördüm.

Diğer memleketlerde, her ne kadar boşanmak güç şartlara tabi ise de hiç bir kanun bir aç ker-

Levent Şahverdi Arşivi

re evlenip boşanmış bir kimsenin muayyen bir hadden sonra ızdivaca yaramadığını tesbit edip, onu bir daha evlenmekten mennetmez; halbuki Sovyetler Birliğinde her bir vatandaş azamî dört kerre evlenebilir, dört def'adan fazla evlenmeğe müsaade yoktur.

Birinci nikâh masrafsız kıyılır. Birinci telâkı takip eden ikinci nikâh kıyılırken boşanmış kimseden bir para cezası alınır, üçüncü def'a evlenmek için müracaat eden kimseden alınan para cezası daha yüksek, hele dördüncü nikâhını tescil ettirmeğe gelenden alınan para cezası ise pek büyüktür, ve eğer bir insan dört kerre evlenmişse artık hiç bir makam onun beşinci evlenişini tescil etmez.

Sovyetler birliğindeki evlenme ve boşanma şekillerini Moskova evlenme teşkilatı müdürü olan orta yaşlı bir kadın bana anlattı; boşanmak alâkadar çiftlerden birinin vazgeçmesile kabildir. Eşi ile artık yaşamak istemeyen kimseye hiç bir kanun karşı koyamaz. İlk inkilâp devrelerinde telâkı kaydedecek makam, bu talâkın sebebini sormadan hemen kaydını yaparmış, şimdi ise boşanmak için müracaat eden çiftlere bu arzularının sebebi sorulmakta imiş. Evlenme teşkilatı müdürü bana:

— Genç çiftler çok kerre saçma bir sebepten dolayı birbirlerine darılmaktadırlar, diye anlattı. Ve içlerinden biri bu dargınlıkla ayrılmak arzusu izhar edince diğeri de kibir ve hiddetinden bu arzuyu kabul eder görünmektedir ve bu suretle anlaşıp barışmalarına pek âlâ imkân olduğu halde bo-

Levent Şahverdi Arşivi

şanmak için teşkilatımıza müracaat etmektedirler. Eskiden teşkilat bu çiftlerin arzusunu sebep sormadan hemen tescil ederdi, halbuki şimdi böyle yapmıyoruz, yaşlı ve tecrübeli bir insan onları karşısına alıyor ve onlarla konuşuyor. Eger bu sebep saçma ise ve onların barışıp hayatlarına devam etmelerinin mümkün olduğu onlara isbat edilirse — ekseriya onlar böyle bir tavassutu beklemekte ve kendi kendilerine barışmayı kibirlerine yedirememektedir — buradan barışarak çıkmakta ve böyle bir tavassutu da cana minnet bilmektedirler, ve bu suretle de hiddetle yapılıp tamiri imkânsız olan bir çok hareketin önüne geçilmektedir.

Ve sonra bu sözleri ilâve etti:

— Bizim memleketimizde kadın da erkek gibi çalıştığından ve kendi varlığını temin ettiğinden, yaşamak için bir ikinci insanın yardımına muhtaç değildir. Ve bunun için de eşini seçerken onda bir çok şeyler değil, tek şey arar; ahlakının kendine uygun oluşunu. Bizde izdivaçlar mütekabil menfaatlere değil mütekabil anlaşmaya bağlıdır. Talâkların tek sebebi ahlâk imtizacsızlığıdır, diğer sebepler yoktur. Halbuki başka memleketlerde, aile geçimsizliklerini doğuran amiller; işsizlikler çocukların bakımında uğranılan maddî sıkıntılar ve geçim zorluklarıdır. Eskiden bizde de öyle idi, şimdi bizim memleketimizde, ancak tembeller işsizdir. Çalışmak isteyen her ferde iş vardır, sorna da doğan çocuklarla doğuran anne hemencecik cem'iyetten yardım görür. Bu gibi amillerin ortada olmayışı

Levent Şahverdi Arşivi

bizdeki izdivaçları çok kavî bir rabıta haline sokmakta ve bu izdivaçlar büyük aile saadeti doğurmaktadır.

***

Moskovada, otobüslerin ve tranvayların önünde iki sıra, çoluklu ve yahut gebe kadılara tahsis edilmiştir, diğer Sovyet şehirlerinde de bu böyle imiş yolcu trenlerinde de çocuklu ve gebe kadınlara mahsus kompartımanlar mevcuttur. Moskova tramvaylarının büyük kalabalığına rağmen bu nevi nakil vasıtalarında ayakta bir gebe veya çocuklu kadın görmedim. Onlara tahsis edilmiş sıralar dolmuş dahi olsa yolcular onlara seve seve yerlerini bırakmaktadırlar.

Sovyetler birliği çok geniş olduğu için bu memleketin bir tarafından bir tarafına seyahat bazen günlerce süren tren yolculuğu icap ettirir, böyle uzun yolculuğa tahammül edemeyen gebe kadınlar veyahut küçük çocuğunun gıdasını temin etmek, bezlerini temizlemek ilâh.. gibi şeylere m çocuklu kadınlara çocuk bakımı teşkilâtı tarafından garlarda yardımlar yapılır. Moskova garında, bu teşkilâtın kurmuş olduğu bir istasyonu gezdim. Bu ziyaretim sırasında rahatsızlanmış gebe bir kadının şiddetli bir aşerme krizi içinde buraya muracaat ettiğini, Doktor ve Hasta bakıcılar tarafından tedavisi yapılıp yatakhaneye alınarak, yatırıldığını gördüm. Bu istasyon bir kaç odadan mürekkepti. Bu odaların birinde, dinlenmek için muracaat eden kadınların çocukları doktor tara-

Levent Şahverdi Arşivi

fından muayene ediliyor, banyo yaptırılıyor, temizleniyor ve istirahat etmek üzere yan odaya alınıyordu. O odada çocuk karyolaları ve yanlarında şezlonglar vardı.

Çocuklar kendi yataklarında, anneler şezlonglarda istirahat ediyorlardı. Bir başka odada buraya muracaat etmiş çocuklara temiz ve taze gıda hazırlanıyordu. Buradan ayrılırken anneler yanlarına temiz ve taze sütü beraber alabiliyorlardı. Burada ayrıca büyük bir yatakhane vardı. Yazları kafile halinde sayfiyelere gönderilen Sovyet çocukları, tren bekledikleri zamanlarda buralarda istirahat etmekte imişler.

Benim gezdiğim gün de yatakhane dolu idi. Şimalden gelen ve tedavi edilmek üzere Kırımın havasında sanatoryomlarda bir kaç ay geçirecek olan çocuklar Moskova garında tren beklemek üzere bulundukları bir kaç saati bu yatakhanenin temiz karyolalarında istirahat etmekle geçiriyorlardı.

Burada, bekleyecek çocukların vakit geçirdikleri bir de salon vardır. Bu salonda türlü, türlü oyuncaklarla dolu bir köşe, bir kütüphane bir de sahne vardır. Grup halinde seyahat eden piyonyerler (*) buradaki sahneden istifade ederek oyunlar veriyorlamış ve burada büyük san'atkârları dinlemek fırsatını da buluyorlarmış. Ve burada

(*) Piyonyer teşkilâtına 10 yaşından 16 yaşına kadar olan çocuklar girerler. Bn teşkilât 1922 yılında kurulmuştur. 1924 denbenri Lenin'in ismini taşır. Bu, çocukları inkılâpçı ve yurt sever yetiştirmek hususunda mekteplerle blrlikte çalışır.

Levent Şahverdi Arşivi

birde yolcu çocuklar tarafından çıkartılan gazeteyi gördüm. El yazısı olan bu gazetenin son nushası duvara asılı idi. İçinde çocuklar tarafından yapılmış resimler ve yazılar, şiirler vardı.

Ben burasını gezerken dört, beş tane çocuklu ve gebe kadın bu teşekküle muracaat etti. Birinin yanında kâfi derecede bez yokmuş, bir diğerinin sütü olmadığı için çocuğuna taze gıda temin etmek zorunda imiş. Kafkasyadaki kocasının yanından, Sibiryadaki ailesinin yanına gidiyormuş, bu kadar uzun bir yolculukta yanında bir bebeğe lâzım olan gıdayı götüremiyecek olan bu kadın, garlarda bu teşkilât tarafından yardım gördüğü için üzüntüsüz seyahat ediyordu. Diğer kadınların da buna benzer sıkıntıları vardı; fakat bunlar arasında en enteresan vak'a, yolculukta, sarsıntıdan vakitsiz sancısı tutan gebe bir kadının buraya muracaatından pek kısa bir zaman sonra sur'atle bir hastahaneye nakledilişi oldu.

Yaptığım tetkikat neticesinde gördüm ki, dışarda yapılan bütün propagandalar hilâfında olarak, çocuk, Sovyetler yurdunun en kıymetli zenginliğidir. Her memlekette olduğu gibi orada da anne ve baba bu varlığın dünyaya gelişini büyük bir sevinçle bekler ve her memlekette olduğu gibi onu yetiştirmek için olanca kudretile çabalar. Fakat Sovyetler Birliğinde bir çok memlekette bulunmayan başka bir şey vardır ki o da cem'iyetin de tıpkı bir anne, baba sevgisile doğacak yavruyu bekleyip onu kucaklamasıdır.

Levent Şahverdi Arşivi

Küçük Sovyet vatandaşları ister Kolhoz ister Fabrika muhitinde dünyaya gelsinler, ister köylü ister şehirli olsunlar daima ve daima dünyaya gelişleri güler yüzle karşılanır.

Onlar daima ışıklı, temiz ve kendilerini bekleyen hekim veya ebelerin hazır bulunduğu bir odada hayata gözlerini açarlar ve o dakikadan itibaren onlar evvelâ kendi sıhhatleri ve sonradan da terbiyeleri üzerinde titreyen anne ve babalarından başka muktedir çocuk bakıcıları, çocuk doktorları çocuk terbiyecilerinden müteşekkil muazzam bir ordunun ihtimam ve şefkatine kavuşurlar.

bu son harbte takaddüm eden son zamanlarda Sovyetler birliğinde 20,000 kreş vardı.

1936-37 yılında yalnız Moskovada 100 den fazla kreş 10 piyonyer sarayı 4 çocuk tiyatrosu 221 mektep inşa edilmiş olduğunu öğrenmiştim.

Malum olduğu gibi kreş süt çocuklarının üç yaşına kadar bakıldıkları yurtlardır,

Sovyetler Birliğine ilk seyahatimde ben bir Moskova fabrikasının büyük bir kreşini gördüm. İkinci yolculuğumuzda, hey'etimizle birlikte bir Sovkhoos'i (*) ziyaret ettik. Sovkhoos kadınları bu ziyaretimiz sırasında beni ayrıca Sovkhoos'un kreşine çağırdılar orasını gezdirdiler.

Fabrikanın kreşi çok daha büyük ve beyaz yatakların içindeki bebek sayısı daha çoktu, fakat Sovkhoosdaki kreşde de, ben fabrika kreşinde gördüğüm gibi iyi bir bakımla inkişaf etmekte olan pembe yanaklı tombul, sıhhatlı çocukları ve bu ço-

(*) Devlet zıraat işletmelerine verilen isim

Levent Şahverdi Arşivi

cukların üstüne titreyen müşfik ve medenî bir ihtimam gördüm.

Sovyetler Birliğinde bazı büyük kolhooslarda (yani kollektif köylü işletmeleri) seyyar kreşler olduğunu da öğrendim.

Emzirme saati gelince çocukları taşıyan hususî şekilde yapılmış arabalar, çocuk bakıcıları tarafından, annelerin çalıştıkları yerlere kadar sürülmekte ve çocuklar anne südüyle beslenmekten mahrum kalmaktadırlar. Şimdi bir harabe olan Kiyef mıntıkasındaki Bolşevik Kolhoos'u kreşinin bir numune olacak kadar güzel ve muntazam çalıştığını işittim.

Çocuk teşkilatı hariçte propogandası yapıldığı gibi aileyi bir çocuktan mahrum etmek gayesile kurulmuş değildir. Bil'akis Sovyet ailelerini çocuksuz bırakmamak ve iyi vatandaş yetiştirmektir İşte Sovyetler Birliğinde çalışan çocuk teşkilatının bütün gayesi budur.

Bu teşkilat sayesinde her kadın istediği kadar çocuk doğurmağa cesaret etmektedir, Çünkü çocuk işe engel olan bir varlık değildir. Kreşler işe giden anneler tarafından sabahleyin kendilerine terk edilip akşam alınan bebeklere bir çok annelerden daha az sevgi ile değil daha çok bilgile bakmakta ve gürbüz çocuk yetiştirmektedir.

Sovyetler birliği çocukları üç yaşında kreşleri terkettikleri zaman bu def'a çocuk yuvaları onları kucaklamaktadır. Çocuk yuvaları üç yaştan yukarı çocukların bakıldığı yurtlardır. Tıpkı kreşlerde olduğu gibi buralarda da bu çocuklar sabahleyin işe giden anneler tarafından verilmekte ve akşamları

Levent Şahverdi Arşivi

eve giderken alınmaktadır.

Çocuk yuvalarında artık çocukların sadece beslenmesi değil terbiyesinde büyük bir rol oynamağa başlamıştır. Çocuk bahçelerinde eşyaların hepsi çocukların boylarına göre yapılması, muslukların kendi boylarına göre olması, yıkanmak, giyinmek gibi hususlarda başkalarının yardımına ihtiyaç hissetmeden kendi kendilerine kâfi gelmelerini temin için ve onları kendikendilerine hizmete alıştırmak içindir.

Burada müşterek çocuk oyunları oynanılmakta, onların zihinlerinin ve bedenlerinin inkişafına çabalamakta, bir taraftan da onlara hayatın mefhumları öğretilmek suretile ilk terbiye ve bilgiler genç zihinlerine aşılanmaktadır.

Mektepli çacuklara gelince, onlar mektep dışındaki boş saatlerinin mühim bir kısmını piyonyer teşkilatının merkezlerinde, saraylarında vakit geçirirler ve oralarda kendilerine eğlenceli ve enteresan gelen meşguliyeti bulmaktadırlar.

Moskovada eskiden bir çay tüccarının hususî villası olan bir kâşânede açılmış bulunan bir piyonyer sarayını gezdim. Burada akla gelebilecek her türlü oyuncaklarla bezenmiş müşterek bir oyun odasından başka muhtelif kısımlar vardı, mesela bunların bir tanesinde en büyüğü on dört yaşında olan, bu küçük insanlar bir mütehassis yanında demirciliği yahut, şimendifericiliği, elektrisyenliği motorcülüğü öğreniyorlardı. Aerodinamizm etüdleri yapıyorlar. yahut tarihî tetkikatte bulunuyorlar, coğrafya ile, riyaziye ile kozmagrafya ile edebiyatla

Levent Şahverdi Arşivi

velhasıl kendilerini fazla alâkadar eden branş üzerinde şahsî tecessüs ve meraklarını tatmin ederken o, branşlarda inkişaf imkânlarını da buluyorlardı.

Ben piyonerler sarayında vakit geçirmek için elektrik motörleri ve planör parçaları imal eden küçük çocuklar gördüm. Ayrıca onların kendileri tarafından neşredilen bir gazete vardı, bu gazetede çocuklar şiirler, hikâyeler, makaleler yazıyorlar, desenler yapıyorlardı. Burada edebiyata olduğu kadar diğer san'at şubelerine de kıymet veriliyordu. Burada musikî resim veya heykeltraşlık istidatlarını inkişaf ettirmek imkânını bulan küçük Sovyet vatandaşlarının sayısı pek az değildi. Ben bu yaştaki çocukların Sovyetler yurdunun muhtelif yerlerde kilometrolarca demir yolu kurup bu yolları bizzat işletmekte olduklarını işittim.

Sovyet çocukları mütemadî bir kontrol altında yetiştiriliyorlardı; kafaları ve bedenleri hep aynı ihtimamla işleniyordu. Büyük şehir çocukları yazları grup, grup, sayfiyelere götürülüyordu. Bir mayıs bayramında kukla ve tiyatro sahnelerini gördüm. Bana böyle bayramlarda yurdun her tarafında bir çok köşe ve meydanında, bunlardan bulunduğunu söylediler. Sovyetler Birliğinde 160 dan fazla çocuk tiyatrosu varmış.

Çocuklara gösterilen bu ihtimamın genç çiftlere verdiği cesaretin en beliğ ifadesini şu şekilde tesbit etmiştim. 1913 yılına nazaran Moskovada doğum 2,5, Leningradda 3,5 misli artmıştır. Ve çocuk bakımının en müsbet neticesi de şöyle tecelli etmişi

Levent Şahverdi Arşivi

çocuklarda ki ölüm nisbeti 1918 dekinin yarısına düşmüştü.

***

Moskovada bir çocuk tiyatrosunda bir piyes seyrettim, mevzuu şimdi iyi hatırlamıyorum, fakat kahramanları iyice biliyorum; piyeste küçük bir zenci çocuk, bir maymun, bir deve kuşu, bir de onların yurduna gelip onlara eziyet eden, onları kendi hesaplarına çalıştıran zalim "beyazlar„ vardı. Çocuklar, küçük zenciyiyi, maymunu, deve kuşunu ve eziyet gören diğer hayvanları pek seviyorlar, beyaz avcılar yahut seyyahlar sahneye geldimi nefretlerini yüksek sesle izhar ediyorlardı.

Yanımdaki koltukta temiz ve ince yüzlü altı yedi yaşlarında bir erkek çocuk oturuyordu. Bu küçük çocuk beyazlar'ın gene hayvanlara eziyet etmek için sahnede görüldükleri bir sırada küçücük parmağını sahneye uzattı ve nefretle bağırdı:

— Anne faşistler geliyor!..

Bu sahneye 1937 yılında şahit oldum, o, zaman Ispanyada dahilî harp vardı. ve Moskovada yalnız piyonerler sarayında değil çocuk yuvalarında bile faşist bomba ve obüsleri altında ölmüş bedbaht Isponyol çocuklarının fotoğrafları teşhir ediliyor, faşistlerin öldürdüğü çocuklar diye Sovyet yavrularına, bu çocuk düşmanları bu insaniyet ve medeniyet düşmanları o zamandan tanıtılıyordu.,. Bugün Avrupanın hemen, hemen her bucağında binlerce masum yavru nefret ve korku içinde:

— Anne faşistler geliyor, diye bağrışıp, bomba

Levent Şahverdi Arşivi

mittrayyöz ve obüsler altında can vermiş bulunuyor.

İlk def'a 1917 yılında tanımış bulunduğum Sovyetler yurdunun çocukları ise belki de faşist'in nasıl bir canavar olduğunu istilaya uğramış diğer memleketlerin çocuklarından daha acı bir şekilde öğrenmiş bulunuyor.

Çünkü faşizm hiç bir toprağa Sovyetler Birliğine saldırdığı kadar kuduz bir hamle ile saldırmadı ve hiç bir memlekette orada uğradığı müşkilatı ve felâketleri görmedi.

Vatanlarını asîl bir nefis feragatile müdafea eden Sovyetler Birliği orduları karşısında âciz kalan faşizm kuduzluğunun bütün hırsile masumlara atıldı.

Sovyet vatanında gözü önünde kız kardeşlerinin ırzına geçildiği sırada acız içinde kıvranıp ağlayan çocukların gözleri oyuldu, kızıl ordu askeri babalarının resimleri evlerin duvarlarında asılı bulunan çocukların annelerinin bacakları ayrı kolları ayrı tanklara bağlandı dehşet ve ızdırapla çırpınan yavruların gözleri önünde bu tanklar birbirine zıt istikametlerde yürütüldü ve onları annelerinin böyle parçalandığını gördüler, kurşuna dizilmeğe götürülen annesini ağlıyarak takip eden miniminilerin bacaklarına vurulan baltalarla kötrüm bırakıldı. Sovyetler vatanında yangınlar, işkenceler, içinde ölen bombalar, obüsler, tanklar altında can veren çocukların hikâyesi hakikaten en katı yürekililerin gözlerinden bile yaş getirecek kadar acıklıdır.

Levent Şahverdi Arşivi

Ve ben biliyorumki şimdi bu müthiş cehennemin içinde çırpınan bahtsızlar içinde benim çocuk kreşlerinde gördüğüm gürbüz bebekler, çocuk yuvalalarında sevdiğim tatlı yaramazlar piyonyer saraylarında beğendiğim o, zeki ve ciddî küçük insanlar var.

Moskovadaki pionyerler sarayındaki okuma odasında bir çok çocuklar görmüştüm, kitap okuyorlardı: İçlerinden bir tanesinin elinde Leningraddaki meşhur Putilof fabrikasının ismi verilmiş olan Sovyetler Birliğinin en sevilmiş şahsiyetlerinen olup bir süikaste kurban giden Kirov yoldaşın haltercümesi vardı. Kendisine:

— Bu kitabı neden okuyorsun? diye sorduğum zaman:

— Büyüklerimizin hayatını öğrenip. bu hayatı kendime örnek yapabilmek ve memleketimin düşmanlarını iyice tanıyıp onlarla mücadele etmek için.

Bunu söyleyen çocuk 1937 yılında on bir, on iki yaşında idi. Bugün on yedi, on sekiz yaşındadır, ve eğer bu facialar içinde ölmemişse, ben, eminimki şimdi düşmanı topraklarından dışarıya süren kahramanlar arasında bulunmaktadır.

Sovyet çocukları bu harbde teker, teker birer "büyük insan„ payesine ulaşmış bulunmaktadır. Onlar memleketleri içindeki ve dışındaki düşmanlarını tanımağı içdekilerin kötülüklerine daha, o, kötülük baş kaldırırken mani olmağı ve dış düşmanların saldırışlarına tek, yekpare olarak mücadele edebilmeği başarmışlar ve bütün dünyanın vatan ve hürriyet âşıklarına birer örnek olmuşlardır.

Levent Şahverdi Arşivi

Sovyetler Birliğinin çocukları vatanlarının kendilerine gösterdiği ana muhabbetini bu vatanın öz analarından da çok sevdiklerini isbat ederek kat, kat ödemişlerdir.

Evet, 1937 yılının mes'ut çocukları, bu gün acı ve ıztırap içinde cenkleşiyorlarsa da, yakında çekilen fedakârlıkların boş yere çekilmemiş olduğunu görerek yeniden, hür toprakları üzerinde saadetlerin en büyüğüne, zafere kavuşacaklardır.

Bu memlekette, çocuk yetiştirmenin tabiî bir devamı olan maarif ve kültür mes'eleleri de çok ehemmiyetli telâkki edilen işlerdir.

Sovyetler Birliğinde maarifin inkişafı ve kültürün yayılması için sarfedilen gayretin semeresini aşağıdaki mukayeseli tablo göstermektedir.

Bütün mektep talebelerinin sayısı		
	33—34 yılında	23,814,000
	38—39 yılında	33,960,000
İlk mektep talebelerinin sayısı		
	33—34 yılında	17,872,500
	38—39 yılında	21,288,400
Orta mektep talebelerinin sayısı		
	33—34 yılında	5,482,200
	38—39 yılında	12,076,000
Yüksek mektep talebelerinin sayısı		
	33-34 yılında	458,300
	—39 yılında	601,000

Çarlık zamanında bu memleketin ancak 90 yüksek mektebi 150 bin talebesi varken, şimdi bu

Levent Şahverdi Arşivi

memlekette 700 yüksek mektep bulunuyor, ve bu yüksek mekteplerde 40 bin profesör, doçent ve diğer kolaboratörler çalışmaktadir. 1934 yılında yüksek mekteplerin bütçeleri (963) milyon ruble iken 1938 yılında bu bütcenin (2, 195, 000, 000) rubleye yükselmiş olduğunu söylüyorlardı. 38 yılında yanlız talebe bursları (200) milyon ruble tutmakta idi.

Harbden evvel bütün dünyadaki yüksek talebe sayısını şöyle tesbit ederler:

Fransada	74, 000
Almanyada	74, 000
İngilteredé	51, 000
Japonyada	146, 000
İtalyada	73, 000
mecmuu	418, 000

Halbuki tek başına Sovyetler birliğinde (601, 000) yükek mek talebesi vardı.

Bu memlekette her sene (100, 000) mütehassıs yetişmekte idi. 37 senesinde ilim adamlarının, profesör doçent ve sairenin sayısı (80, 000) idi ve aynı senede Sovyetler Birliği öğretmenlerinin sayısı da (969,000) di. 1933 den 1938 e kadar şehirlerde (4254) ve köylerde (16, 353) yeni mektep binası yapılmış.

Sovyetler Birliğinde ilk bulunduğum günlerde idi. Moskovada oteldeki odamın pencereşinden baktığım zaman karşı kaldırımda, insanların arka arkaya dizilmiş olduklarını gördüm, sıranın başı

Levent Şahverdi Arşivi

yan bir sokağın içinde kaybolu yordu, herhalde halk yiyecek bir şey almak için böyle dizilmiştir, diye düşünmüştüm, fakat sokağa çıktığım vakit halkın sokak içindeki bir gazete köşkünden gazete almak için arka, arkaya durduğunu anladım. Gazetesini alan hemen uzaklaşıyordu; ama sıranın arkasına hemen bir başkası, bir başkası daha geldiği için zincir hiç hozulmuyordu ve ben bunun için hep aynı insanların beklediğini zannetmiştim.

Bu memlekette büyük bir okuma merakı vardır 1937 yılında Sovyet gazetelerinin yıllık tirajı 7 milyarı mütecavizdi, çarlık rejimindeki tirajdan iki misli fazla. Buradaki şayanı hayret hususiyetlerinden biri de büyük fabrikalarda basılan gazetelerden bazılarının günde 20 bin nushaya kadar tiraj yapmasıdır. Bu işletme gazetelerinin mecmuunun tirajı 6 milyonu bulmakta imiş.

1937 yılında bu memlekette 2,965 muhtelif dilden gazete çıkmakta idi. Çarlık zamanında yazı dilleri olmayan çerkeslerin, kürtlerin adigelerin ve eskimoların bile şimdi kendi dillerinde gazeteleri vardır. Yetmiş muhtelif dilden gazete çıkıyordu. Çarlık zamanında mevcut olan 859 gazetenin ancak 85 i rusçadan başka dillerde intişar edermiş, halbuki şimdi 1000 den fazla gazete rusçadan başka dillerde intişar ediyordu. Meselâ, 1913 yılına kadar hiç bir gazetesi olmayan Tacı kistan'ın 65 ve gene eskiden hiç bir gazetesi olmayan Kırgızistanda 49 gazetesi vardı,

Çarlık rusyadan bu memleket hudutları içinde yaşayan milletler arasından ancak 49 unun dilinden

Levent Şahverdi Arşivi

kitap neşredilmiş, bu hudutlar içinde yaşayan bir çok milletlerin değil edebiyatları bunlardan bazılarının elfbası bile yokmuş. 1917 deki değişikliklerden sonra Sovyetler Birliği içindeki milletlerden kırktan fazlası elfbeye kavuşmuştur ve şimdi bu memlekette 111 dilde kitap yazılıp basılmaktadır.

Çarlık zamanında meselâ Tacekistan ve kırgızistanda 1913 e kadar basılmış kitapların sayısı 1000 dir.

1937 yılında Sovyetler Birliğinde (37, 403) kitap (673, 539, 000) nüsha olarak intişar etmiş bulunuyordu. Bu yekûn 1913 dekinden 8 def'a fazladır.

Ve gene 1937 de (66, 396, 000) nüsha olarak basılan (1645) çocuk kitabı da 1913 yılında intişar etmiş olan çocuk kitablarından 10 def'a fazladır.

İnkilabdan sonra geçen yirmi sene içinde bu memlekette yalnız Maksim Gorki'nin eserleri (36,-923, 000) nüsha olarak basılmıştır; bunların (33' 289-000) i rusca (217. 000) i ise diğer 10 muhtelif dildendir. Sovyetler Birliği içindeki konuşulan diğer dillerdendir.

Tolstoy'un eserleri 1897 den 1916 senesine kadar (8, 991, 000) nüsha basılmıştır. Bunlardan (8,-774, 000) i rusça, (217, 000) i de diğer 10 mühtelif dildendir.

Sovyetler birliği kurulduktan sonra aynı eserlerin (15, 523, 000) i rus dilinden (1, 562, 000) nüshası da 52 muhterif dildendir.

Ecnebi ediplerin eserlerine gelince onlar da bu memlekette çok rağbet bulmaktadır. Stendhal'in

Levent Şahverdi Arşivi

eserleri bütün garbî Avrupada şimdiye kadar 50 bin nüsha basılmış olduğu halde Sovyetlerde (500,-000) nüsha basılmıştır.

Aşağıda dercettiğim istatistik Soyyetler Birliğinde kitaba gösterilen rağbeti pek açık bir şekilde meydana vurmaktadır.

Balzak'ın eserleri çarlık rusyasında 1897 den 1916 ya kadar (100, 000) nüsha olarak basılmıştır. 1917 den 1937 ye kadar ise ayni müellifin eserlerinin baksısı (1, 173, 000) nüshayı bulmuştur. Victor Hugo'nun eserleri 1897 - 1916 arasında (397,-000) nüsha basılmıştır. 1917 - 1937 arasında ise (2, 678, 000 nüshaya çıkmıştır. Romaine Roland,nın eserleri 1897 - 1916 arasında (24, 000) nüsha basılmışken 1917 - 1937 yılları arasında (1, 833. 000) nüsha baskı yapmıştır.

Sovyet inkilabından sonra Byron, Göthe, Zola, Dickens, Maupassant, Shakespeare, Anatole, Franc'-ein eserleri eskiden iki hatta üç misli fazla basılmıştır. Bunlardan Balzak'ın eserleri eskiden on iki misli daha fazla basılmıştır.

İnkılâbdan sonra:

Puşkinin eserleri 26, 436, 000

Mayokovski'nin eserteri 3. 152, 000

Çehof'un eserleri 13, 029,000

nüsha basılmıştır.

1938 yılında Diderot'nun bütün külliyatı 10 cilt halinde hazırlanmağa başlamıştı. Eğer harp mani olmadıysa şimdiye kadar intişar etmiş olması iktiza eder.

Sovyetler birliğindeki umumî kütüpaneler çok

Levent Şahverdi Arşivi

zengindir ve adetleri pek çoktur, ve harbe takaddüm eden devirlere kadar da bu sayılar durmadan artmakta idi. Mesela 1933 - 34 de umumî kütüphâne sayısı (46, 300) iken, 938 - 39 yılında (70,-000) i bulmuştu. Bu kütüphanelerde mevcut olan kitapların sayısı 1933 - 34 de (40,300, 000) iken 938 - 39 pa (126, 6000, 000) e yükselmişti.

Sovyet kütüpanelerinde 100 nufusa 75 kitap isabet etmektedir

Sovyetlerde okuma bir salgın hastalığa benzediğini gözlerimle gördüm.

1937 yılında moskovada bulunduğum zaman, bir gece Sovyet cemiyetleri binasında Sovyet edipleri tarafından davet edildim. Bu edibler arasında eserleri Fransızca ve Almancaya çevrilmiş olduğu halde henüz lisanımıza geçirilmemiş olan meşhur Sovyet ediplerinden, eserlerini çok sevdiğim ve edebî kudretini çok takdir ettiğim Panferov'u tanıdım. Sovyet köylülerinin hayatını ve Sovyet hayatının köye tatbikinde oğranılan güçlükleri ve yenilen zorlukları o kadar üstadane yazan bu edip, büyük kudret ve kıymetine rağmen mütevazi bir insandı, ve bu tevazuu ile, eserlerine karşı duyulan sevgiyi kendi şahsına da kazanıyordu. Bu gün bütün dünyaca tanılan büyük sovyet edibi Aleksi Tolstoi'i 1834 yılında bir toplontıda tanıdım. Bir şimşek gibi kuvvetli olan zekasile, iki buçuk saat beraber bulunduğumuz sofra dikkatimizi kendi üzerinden uzaklaşdırmadı.

Sovyet edibleri arasında yine ayni gece tanınmış olduğumuz Karavavon ismindeki kadın roman-

Levent Şahverdi Arşivi

cı da bugün Sovyetlerde ismi en başta anılan kadın ediblerden biri olmuştur, Bu memleketin evlatlarına vatan müdafaasında hız vermek için yazılan eserlerin içinde onun da pek kıymetli yazıları bulunmaktadır.

***

Sovyet edebiyatının, Sovyet hayatının kuruluşunda ve bittabî şimdi onun müdafaasında çok büyük bir rolü olduğu muhakkaktır. Sovyet edibleri memleketlerinin yeni kuruluşunun sadece tasvirini yapmakla kalmamışlar, yeni hayatı ve yeni hayatın yarattığı yeni tipleri, çizerken, bu hayatın bütün heyecan ve manasının kıymet ve ehemmiyetini göz önüne sermek suretile bir parça da yeni hayatın ve bu hayat içinde müsbet insanın nasıl olması icap ettiğine birer numüne vermişlerdir. Belki de eserlerine koydukları yeni cem'iyet muadelelerini tahlil ederken mevcut güçlüklerle nasıl mücadele edilmesi icap etiğini göstermişler, yeni kuruluşa rehber değilse bile hiç olmazsa birer yardımcı olmuşlardır.

Sovyet kuruluşunun müşkülât ve zaferlerini en canlı ve en doğru tablolarını çizen bu realist edebiyat hakikî realist anlayışını hiç şübhesiz kirus edebiyatının Puşkin'lerinden, Gogol'larından. Tolstoi'larından tevarüs etmiş bulunmaktadır.

Maksim Gorki gibi, bey'nelmilel bir edebiyat dehasını başında bulunduran Sovyet edebiyatı; Aleksi Tolstoi'un "Büyük Petro„ su Mikhail Cho-

Levent Şahverdi Arşivi

lokhov'un "Sâkin Don„ "Uyandırılmış toprak„ı ile A. Kataev'in "Uzaktan bir beyaz yelken göründü„ ve Panferov'un "Serseriler kommünası„ isimli romanı ve daha nice nice yüksek Sovyet edibinin nice, nice büyük eserlerile bugün hiç şüphesiz ki muasır dünya edebiyatında en müstesna bir mevki işgâl etmektedir.

Sovyet edipleri sade eserlerile değil hayatlarıla da kendilerini memleketlerinin kuruluş ve oluşuna bağlamışlardır. Buna misâl olarak Sovyet edıplerinden bazılarının hayatını ele alalım:

Nikola Ostrovski çarlık Rusyasında bir işçi ailesi içinde dünyaya gelmiş ve henüz çok genç bir delikanlı iken memlekette başlayan vatandaş harbine kızıl ordu safında iştirak etmiştir. Mücadele yıllarında aldığı yaralar ve hastalıklar, onuu gözlerini kör ettiği gibi onu yerinden kımıldayamıyacak hiçbir hareket yapamıyacak bir vaziyete sokmuştur. Fakat o böyle bir vaziyette bile edebiyata hizmet etmekten geri kalmıştır. "Çelik nasıl çelik oldu„ isimli çok güzel romanıyla ve ölümü dolayısile yarım kalan "Fırtınadan doğanlar„ isimli bir ikinci eseri, onun hayata gözlerini yumuncaya kadar çalışmış olduğunu isbat eder.

Dün Sovyet vatanı kuruluşunun; birer faal işçisi olarak tanıdığımız Sovyet edipleri bugün de harp içersinde, gene memleketlerinin müdafaasında savaşan birer faal uzuvdurlar.

1920 yılının genç ve canlı şairi Tıkhanov'un bugün Leningrad'da Leningrad'lılarla birlikte savaşdığını ablokanın bütün fecaiyin yaşadığını ve bu

Levent Şahverdi Arşivi

nun için saçlarının vaktinden evvel ağarıp, yüzünün vaktinden evvel buruşmuş olduğunu, edebiyat mecmualarında okuyoruz. O, bu kötü günlerin acı intibalarını yazmakla yazılarile yurtdaşları kalbinde bir mücâdele hızı yaratmağa gayret etmektedir.

Bu memleketin en çok sevilmiş mizah muharirlerinden olan Cugene Petrov kahraman Sıvastopol da kahramanca can vermiştir. Onun yalnız ve meşhur muharrir I. Ilf ile birlikte yazdığı yazılar Sovyet mizahı edebiyatının en parlak numuneleri arasındadır. Son zamanlara kadar Krasnaia Zvezde ve Pravda gazetelerinin muhabirliğini yapmıştır. V. Katoiev, M. Cholokhov, Seonid Sabotev ve daha nice, nice edibler bu gün cebhelerde bulunmakta cebheye ve cebhe gerisine kuvvet ve cesaret verici, onların düşmana karşı duydukları hıncı tahrik edici, onları büsbütün coşturup sürüleyici eserlerini ve bizzat kendi feragat, cesaret ve hayatlarını vatandaşlarına birer numune olarak vermekte dirler. Sovyetler birliğinin kadın edibleri bu yarışta erkeklerinden geri kalmamaktadırlar. Harbin başlangıcından beri bu kadınlar yazılarile, okuyucularına, cebhe ve cebhe gerisinin en müessir, en hakikî resimlerini cizmişlerdir. M. Chaguinian, Seyfaulina A. Karavia. V. Keltınskaia, Heleve Konenke ve Vanda, Vasılevska, bu kadın edibler içinde en ziyade temayüz etmiş olanlardandır.

***

Sovyetler birliğinde bütün san'at şubelerine büyük ehemmiyet ve kıymet verilmekte olduğu

Levent Şahverdi Arşivi

muhakkaktır Mesela Sovyetlerin en ziyade rağbet gösterdikleri san'at şubelerinden biri de tiyatro san'atidir. Inkılabı müteakıp bu san'at subesi bu memlekette fevk'alade inkişaf etmiş ve iyi san'atkârlara büyük kıymetler verilmiştir, Sovyetlerde bulunan bütün tiyatroların sayısı 1837-39 yılında 790 dı. Bu sayının 1933-34 yılında 589 olduğunu bilmek ile buradaki tiyatronun inkişafı hakkında iyi bir fikir verebilir.

Aynı seneler arasında bir mukayese yapacak olursak şöyle bir netice alırız.

sinmea sayısı 933-34 yılıuda 27,467
» » 938-39 » 30,461

Sovyetler Birliğinde klüpler de pek çoktur. Bunların sayısı da şöyle artmaktadır.

Klüh sayısı 1933-35 yılında 61,100
» » 938-39 » 95,600

Sovyetler Birliğinde (159,000) muhtelif şubeleren san'atkâr vardır.

* * *

1939 yılının Moskovada bulunduğumuz sı ada Ermeni nekotları oldu.
O, münasebetle Ermeni operası, Moskovada bulunan tiyatoda tesiller verdi.
Bestesi Libroto'sn Ermeni sanatk'arlar tarafından

Levent Şahverdi Arşivi

yapılmış olan bir eseri yalnız Ermeni san'atkârlar temsil ediyordu. Yüz kişiyi mütecaviz orkestra, onu idare eden orkestra şefi, sahne vazii ve dekorları yapmış olan san'atkârlar Ermeni idiler.

Moskova halkının bu san'at eserlerine karşı gösterdiği hayranlık hakikaten coşkundu. Bu san'atkârların Moskova'da son temsillerini verdikleri akşam hükümet erkânından bazıları hazır bulunuyorlardı ve perdeyi tekrar tekrar açtırmak isteyen halkın alkışlarına onlar da iştirak ediyorlardı ve san'atkârlar da onların locasına yaklaşarak san'ata bukadar alâka gösteren hükümet büyüklerinin alkışlarına mukabele ediyorlardı. Ermeni operasının kısa bir zamanda yaptığı bu büyük inkişaf hakikaten takdire şayandı.

Genç Ermeni cümhuriyeti sade opera san'atı bakımından pek çok inkişaf ve terakki kaydetmiştir. Çarlık zamanında, çarlık Rusyasının geri bir köşesi olan Ermenistan,da halk tam bir cahalet içinde yaşıyordu, halbuki, 1913 yılına nazaran orta tahsil görenlerin sayısı 1936 yılında 68 misli artmış bulunuyordu, İnkılâba kadâr burada hiç bir yüksek mektep yokken, 38 39 yılındanberi üniversite olmak üzere 8 yüksek mektep 60 teknikunr, 15 ilmî araştırma enstitüsü kurulmuş bulunuyordu. İlim akademisinin de bir şubesi bulunan bu küçük cumhuriyette 20 tiyatro vardı,

Ermenistrn'ın (1,331,600) nufusu vardır, ve bu memleketin başlıca sanayii dokuma, kimya, kereste mobilya ve makine sanayiidir. Bundaki büyük

Levent Şahverdi Arşivi

sanayi istihsalatı 1913 e nisbeten 14 misli fazlalaşmış bulunuyordu.

Ermenistanda san'at ve edebiyat çok inkişaf etmiştir, Musikî âleminde Kaşaduvyan gibi bir bes tekâr yetiştiren bu cumhuriyet edebiyat dünyasında da Chaguinyan gibi bir kadın romancı yetiştirmiş olmakla iftihar edebilir.

Ermeni cumhuriyeti sade san'atte değil siyasette de büyük sahsiyetler yetiştirmiştir. Sovyetler Birliği haricî ticaret komiseri Mikoyan yoldaş, aynı zamanda da başvekil muavini olduğu gibi müdafaa konseyinde de azadır. Harb esnasında ordunun giyim ve iaşe bakımından bütün ihtiyaçlarını mükemmel bir şekilde temin ettiği için bu son zamanlerda Sovyetler Birliğinde sosyalist emek kahramanı olarak ilân edilmiş olan ve kendisine nışan verilen komiserlerden biridir,

Ermenistanda ziraat te büyük bir terakkî vc inkişaf halindedir. 1938-39 yıllarinda buradaki kolhoz ve Sovkkoss'larda bulunan traktörlerin sayısı (1,500) ve Kombaynuların sayısı da (1,320) yi bulmaktadır. idi.

Ermenistanın vaziyetini öğrendikten sonra bu inkişaf acaba yalnız bu memlekete inhisar eden bir hususiyetmidir, diye merak ettim; yaptığım tetkikat neticesinde diğer milli çumhuriyetlerin hepsinin aynı terakkî seyrini takip ettiklerini gördüm, meselâ millî cumhuriyetlerden (6,145,400) nufuslu olan Kazakistan'da ağır sanayi istihsaliein 1937 yılında 1913 yılına nisbeten 13 defa artmış olduğunu ziraat

Levent Şahverdi Arşivi

işletmelerinde (24,000) taraktör ve takriben (8,000) kombayn ve (7,000) kamyon çalıştığını öğrendim.

Bu memlekette kültür kalkınması da büyük bir inkişaf seyri takip etmiştir. İnkılâktan evvel hemen, hemen hiçbir okur, yazarı bulunmayan Kazakistan da 1938-39 yılında (1,100,000) talebe mekteplerde okuyormüs. Kazakistanda (21) yüksek mektep (116) teknikum ve ilim akademisinin de bir şubesi oeduğu gibi 26 tiyatro 14 müze ve bir de filarmonik orkestra varmış.

Millî cumhuriyctlerden Özbekistan'a gelince; buradaki terakkî ve inkişaf seyrini lakip edebilmck için 1313 yılı ile 1937 yılı arasında bir mukayese yaptığımız zaman şunları tesbit ederiz:

Sanayi istihsalâtı 1937 yılında, 1913 yılından (5,6) fazla ekilen topraklar; (yüzde 22'5) zidadeleşmiş, pamuk istihsalâtı (3) kerre üstündür Bu topraklarda 1937 yılında (21,500) traktör, (1,400) kombayn çalışmakta idi, ve seneden seneye bu rakkamlar artmıştır. Harpten evvel Özbekisîan'da tabiî kaynaklardan istihsal edilen elektrik voltajının Fransa'da ki kadar olduğunu bilmek, bu memleketin yirmi senede nasıl terakki ettiğini görmeğe kâfidir. Kültür kalkınmasına gellnce. o da kısa zamanda çok ilerlemiştir.

Çarlık zamanında Özbekistan'da ne bir yüksek mektep ne de bir tiyatro varmış ve halkın ancak yüzde 2 si veya pek pek yüzde 3 ü okur yazarmış ve bütün memlekette yüzde 13 ü yerli olan 157 mektep varmış. Halbuki şimdi bu memle-

Levent Şahverdi Arşivi

kette 4,000 mektep varmış ve bu mekteplerde 1,00,000 Özbek çocuğu okuyormuş.

Yalnız taşkend'de 16 yüksek mektep varmış ve bu mekteplerde 26,000 talebe 60 ilmî araştırma enstitüsü ve buralarda çalışan 3,000 özbek bulunuyormuş. Taşkendde ilk üniversite 1920 de açılmıştır. 1927 de ikinci Özbek üniversitesi Semerkand'da açılmıştır. Kadınların hayatındaki inkılâp çok büyüktür. Eskiden tam bir cehalet içinde bir esir gibi yaşayan Özbek kadınları şimdiki cehalet ve taassuptan kurtulmuşlardır. Yüksek mekteplerde kız talebelerin sayısı 6,400 dür. Özbekistan'da 13 bin talebesi olan öğretmen mektepleri bulunmaktadır Özbekistan da san'at çok inkişaf etmiştir. Yalnız Taşkend de 2 opera 4 dram tiatrosu ve bütün. Özbekistan'da 44 tiyatro bulunmaktadır.

Özbekistan'ın çocukları da Sovyetler Birliğinin bütün diğer çocukları gibi 1941 de müşterek vatanlarına saldıran düşmana nefret ve cesaretle karşı koymuş ve vatan müdafasında temayüz etmiş çocuklarının ismi yalnız Sovyetler yurdundan değil bütün cihanda duyulmuştur. Bunlardan bir tanesi meselâ general Rahimof'tur ve hikâyesi de şudur!

1442 yılının sonbaharında, Kafkas eteklerinde harbeden Alman birliklerinden bir piyade tümenine kumanda eden General Von Buck, 5 eylülde düşmana taarruza karar verdi. Ve 4 eylülde subaylarına bunu tebliğ ederken şu kelimeleri kullanıyor-

Levent Şahverdi Arşivi

du. "Rakimog isminde biri tarafından kumanda edilen bitkin kuvvetlerle karşı karşıyayız, böyle bir düşmanı imha etmek üç günden fazla sürmez.„ Büyük kuvvetlerle Kafkas eteklerine taarruz eden Alman kumandanı sadece karşısındaki düşmanın yorgunluğunu değil. onlara kumanda eden "birisinin„ Rahimof adlı ve her halde askerlik bilgisinden hiç bir şey anlamaz bir Özbek olduğunu da hesaba katıyordu.

Evet, binbaşı Rahimof Dombaslı madencilerden muteşekkil olan kuvvetleriyle Kafkas eteklerini müdafaa ediyordu ve ne kendisi ne de adamları kolay alt edilir düşmanlardan değildiler. Netekim üstün kuvvetlerle yapılan Alman taarruzu, üç gün, üç hafta, üç ay, daha bilmiyorum ne kadar sördü, fakat çok mükemmel teçhiz edilmiş Alman kuvvetleri Rahimof adında birisinin kumanda ettiği tümeni yerinden oynatamadı.

Rahimof adındaki bu kahraman bugün ilk Özbek genralidir

Bu küçük risalede yer müsait olsaydı Sovyetler Birliğini teşkil eden çumhuriyetlerin hepsinden ayrı ayrı bahsetmek isterdim; çünkü hepsinin sulhte, Sovyetler yurdunun kalkınmasında harbte ise onu korumakta mnazzam rolleri olmuştur, fakat maal'esef bu risalenin büyüklüğü, bütün bu çalışkan ve kahraman milletlerin hepsinden ayrı ayrı bahsetmeğe imkân vermiyor. Ben Sovyetler Birliğini teşkil eden cumhuriyetlerden, Rusya'yı Ukrayna'yı, Azerbaycan'ı gördüm. Ve buralarda insanların ça-

Levent Şahverdi Arşivi

lışkanlığını ve bu memleketleri saran saadet havasını ve iki sene fasıla ile ziyaret ettiğim Sovyetler Yurdunun iki sene içinde gösterdiği inkişafı gözlerimle gördüm.

Meselâ iki sene içinde Moskova şehri adeta tamamile değişmişti. 934 yılında modern bir şehir olmak yolunda bir hayli terakki kaydetmiş olan Moskova dış manzarasiyle eski hususiyetlerinin bir çok taraflarını muhafaza etmekte idi. İkinci ziyaretimde bu şehrin tamamiyle değişmiş ve modernleşmiş manzarası karşısında hayret duymaktan kendimi menedemedim. İki sene evvel parke taşlariyle döşeli gördüğüm sokakların hemen hepsi asfalt oluvermişti.

1935 Temmuzundan 1938 Temmuzuna kadar (2,500,000) metre murabbaı asfalt yol yapılmış olduğunu öğrendim, 1938 yılını son yarısında da (652,000) metre murabbaı yol asfaltlanmış. Eski Moskovanın darca sokakları en modern Avrupa şehirlerinde bile bulunmıyan bir genişlik kazanmış ve iki sene kadar kısa bir zaman içinde bu sokakların iki yanları modern binalarla süslenmişti.

Moskova şehri esasen inkılâptanberi pek çok inkişaf etmiş bulunuyordu. 1936-37 arasında inşa edilmiye başlanılmış olan 9 köprüden birkaçını gördüm. 40 metre genişliğinde olan bu köprülerin altından Volga'da işleyen en büyük vapurlar kolaylıkla geçiyordu. İmar faaliyeti olarak Moskova'da yapılan büyük işler içinde bence ön safta, Moskova şehrinin toprakları altında bir örümcek ağı gibi

Levent Şahverdi Arşivi

kurulmuş, her biri bir san'at eseri gibi süslü ve güzel istasyonlariyle Moskova yeraltı tenleri ve Moskoya - Volga kanalı gelir.

Volga kanalı 128 kilometre uzunluğundadır. 4 sene 8 ay gibi kısa bir zamanda 151 milyon metre mikâbı toprak kaldırılarak 2,9 milyon metre mikâbı beton ve betonarme kullanılarak inşa edilmiştir.

Bu kanal Panama kanalından 40 ve Süveyş kanalından 18 kilometre daha uzundur. Bu kanalda 11 baraj, 10 bend, 28 kilometre su sevk mecrası 308 kilometre yüksek voltajda elektrik transmisyon hattı vardır. Bu kanaldan istifade için 200 tane büyük hidroteknik müessesesi, her biri saniyede 22-25 metre mikâbı su veren 5 pompa istasyonu 68,000 kilovat kudretinde 8 hidroelektrik istasyonn vardır.

10 Haziran 1938 den beri seyri sefaine açılmış olan bu kanal üzerinde 1939 yılında biz de bir gezinti yaptık ve sadece teknik bakımından değil ayrıca da mimarî bakımından çok değerli bir eser olan bu kanalı biz de gördük. Bu kanal şimdi Moskovayı Sovyetler Birliğinin bütün su havzalarile birleştirmiş bulunmaktadır. Bu kanal sayesinde Moskova artık denizli bir şehirdir. Karadenizle Hazer de birleştirildikten sonra Moskovanın beş denizle irtibatı olacaktır.

Moskovads 1939 da temeli atılmış bulunan büyük Sovyet sarayının mâketini gördüğümüz gibi inşaatın başladığı büyük sahayı da gezdik.

Levent Şahverdi Arşivi

İç hacmi 970,000 metre mikâbı olacak ve 20,000 kişi alabilecektir. Küçük salonu 60,000 kişilik olacak 300 metre irtifaındaki taraçasından da bütün Moskovanın panoması görünecektir. Bunlardan maâda bu binanın dört büyük konferans salonu, bir kütüphanesi, bir mütalaa salonu olacak, aynı zamanda 30,000 kisi oturabilecektir. Ziyaretçiler için 148 asansör ve 62 müteharrik merdiven bulunacaktır.

Bu binanın inşasına devam edilip edilmediğini bilmiyorum. Harp seneleri herhalde bu işi biraz geri bırakmış olacaktır.

***

Sovyetler Birliği muhakkak bir büyük başarıların memleketidir ve o memlekete karşı olan hayranlığım ve taktirim bundan ileri gelir. Çünkü büyük başarılar fertlerin değil kütlelerin işidir. Kütlelerin tek fert gibi çalıştığı memleketlere ne mutlu!

1938 yılında Türkiye ziraat vekili bay Muhlis Erkmen'in riyaseti altında Moskova zıraat sergisini ziyaret etmek üzere davet edilmiş hey'ete dahil olduğum için Moskova ziraat sergisini uzun boylu gezmeğe ve onu etraflı bir şekilde görmeğe vakit buldum.

İşte bu sergi böyle kütle halinde ve aksaksız bir şekilde çalışmanın en muvaffakiyetli bir abidesidir.

1939 yılı 1 Ağustos'ta ziraat sergisinin açılış töreninde Molotof yoldaş:

Levent Şahverdi Arşivi

Sovyetler Birliği ziraat sergisinin açılışı millî bir bayamdır„ demişti Bu sergi Sovyetler Birligi topraklarını, kulak'ların ve diğer istismarcıların elinden kat'i bir şekilde temizlemiş olan Kolhozlar rejiminin bir zaferini aksettirmektedir.„

Moskova ziraat sergisi (136) hektar genişliginde boş arazî üstüne kurulmuş bir parktı. İnce bir zevkle yapılmış muazzam kapusunun önünde ellerinde birer başak demeti tutar biri kadın biri erkek iki kolhozlunun heykeli varbı. Parkın içinde Sovyetler Birliğini teşkil eden bütün küçük ve büyük cumhuriyetlere muhtar eyaletlere, mıntıkalara ve ilh... lere ait 52 paviyon bulunuyordu. Bu paviyonların hepsi temsil ettikleri yerlerin, millî san'atının en karakteristik bir nümunesini gösteriyordu.

Sergide (230) bina mevcuttu. Parkın bir tarafında klubrü, Soviyeti, mektebi, kolhozu, çiftlikleri ve ahırlariyle canlandırılmış bir Sovyet köyü nümunesi vardı.

Park ve Paviyonların içi çok güzel heykellerle süslü idi. Bunların sayısının (400) olduğunu söylediler. Pavyonlardaki, yağlı boyadan, büyük panolar ve bir çok tablolar yerli resamların eserleriydi ve sayıları da bir kaç yüzü buluyordu.

Sergide ziraatın her branşı numunelerini vermiş bulunuyordu. Tarlalar, bostanlar, bağlar, fidanlıklar birer ufak örnek değil sanki bütün hakikatleriyle orada idiler, ve büyük sahalar işgal ediyorlardı. Bu sahalara nümüne olarak dikilmiş bulunan

Levent Şahverdi Arşivi

ağaçlar 17,000 dane idi, sergiyi tezim için getirilmiş ağaç ve diğer nebatların sayısı 100,000 dir.

Serginin bir köşesinde, ziraat makinelerinin teşhir edildiği halde (450) traktör, otomobil, kombayn ve bicme derme makinesi teşhir ediliyordu

Sergide Sovyetler Birliğinin ziraî kazanç ve başarılarının bütün numuneleri büyük bir titizlikle toplanmış, hiç bir şey ihmal edilmemişti.

Sovyetler Birliğinin her köşesinden buraya ziraat işlerinde seferber olan baş ve kol emeğinin bütün semerelerinden birer örnek gönderilmişti; ve bu hususlaki bütün mesai ilmî ve gayet iyi teşkilatlandırılmış bir şekilde teşhir edilmişti. Kolhoz ve Sovkhoosların Stokanovist ve münevver işçilerinin bütün gayretleri burada görülüyor ve burada Sovyetler Birliği vatandaşlarının vatan sevgisi, pavyonları zenginleştiren parlak sây'i numuneleri göze çarpıyordu; burada gayretli toprak işçilerinin başarılarile, Sovyet alimlerinin mesailerinin neticeleri yanyana duruyordu.

Bu sergiye 15,659 kolhoz, 11.004 Kolhoziyen çiftlik, 268 makine ve traktör istasyonu, 795 Sovkhoos iştirak etmişti. Burada 155,821 avangrad Stahonovist ve Sovyetler Birliği güzideletinin mesaisinin neticesi bulunğyordu. Biz burada yeni bir dünyanın yeni insan tipierini tanıdık.

Sergiye ilk gittiğimiz gün gibi karşılamış ve hey'etimizi sergi hrkkında tenvir etmiş olan ilim akademisi azasından N. Tsitsine işte bu yeni dünyanın yeni bir alim tipi idi: Ziraatte büyük bir inki-

Levent Şahverdi Arşivi

lâpı yapabilecek keşiflerde bulunduğu halde çok müteyazi bir insandı. Onun, buğday cinsinden olan nebatatın muhtelif tenevvüleri üzerinde yaptığı tetkikat ve araştırmalarının neticesi üçüncü beş senelik plan içinde tatbik edilecekti ve onun bulduğu usulle şimdiye kadar malûm olan buğday isti salinin kat kat fevkinde neticeler elde edilecekti. O, bütün bir hayatı buna hasretmişti ve mesaisinin ehemmiyetini farketmez gibi bir hali vardı.

Bu sergide mesaileri teşhir edilen Sovyet vatandaşlarının her biri enteresandı ve bizim için bir yeni insan tipi idi.

Meselâ; N. Nortova adında genç bir kadın inekten en fazla süt istihsal etmek rekornnu kırmıştı; Chair - Babu isminde bir başka kadın pancar ekiminin hektar randımanında bir rekor kurmuştu, fakat pancar ekimine stahanovizmi getiren ilk Sovyet vatandaşı Sovyetler Birliğinde çok tanılmış olan M. Demtschenko dır. Pamuk ziraatinin ilk stahanovisiti İbrahim Rahmatov isminde bir gençti ve B. Baguirova isminde bir genç kabın da pamuk rekoltesinbe bir dünya rekoru kurmuştu.

Dıvarlarda asılı tablolar, bize bu memlekette hiç bir işin hakir gökülmediğini, bir insan ister ilmî araştırma yapsın, ister hayvan sağsın, ister traktörcü, ister biçme derme makinesi şoförü olsun, mesaisinde memleketine ve mensup olduğu cem'iyete faideli olmak gayesini güder ve işini canla. başla yaparsa, bir memleket kahramanı sayıldığını öğretti. Bu nevi işlerde en çok istihsal ya-

Levent Şahverdi Arşivi

panlar ,en iyi çalışanlar sayısızdı; zannedilebilirdi ki, Sovyetler Birliğinin bütün vatandaşları memleketlerine müfit olmak işinde birbirleriyle yarışmaktadırlar.

Sovyetler Birliğinde ziraatin günden güne inkişaf ettiği, kolhoz rejimin faidelerinin müsbet neticelerinin alınmağa başladığı 1938 senesinde 1933 e nazaran ekilen toprakların mecmu yekûnu yüzde 130,4 nisbetinde idi. Bilhassa sanayie yarar maddelerin ekim sahası da ayni senelerde yüzde 44,4 olmuştur. 1938 yılında ziraatte 483.500 traktör çalışıyordu, bu 9,256,200 beygir kuvveti demektir.

1938 senesinde ziraatte çalışan harman makineleri 153.500. kombayn ve hububat makineleri 130,-800, ziraatta kullanılan kamyonlar 195.800 ziraatte kullanılan binek otomobilleri de 9.594 dır.

Aynı senenin istihsalâtı da şöyle idi:

Bütün hububat istihalâtı: 949,900,000 Kental
Pamuk „ : 26,900,000 „
Şeker pancarı „ : 153.000.000 „
Yağlı tohumlar „ : 46,600.000

1939 yılına kadar Sovyetler Birliği bütün dünya keten istihsalinin yüzde 80 nini çıkarıyordu, aynı yılda pamuk istihsalı 1913 deki memleket istihsalini üç buçuk mişli geçmiş. dünya istihsalinde de üçüncülüğü almıştı.

Daha 1937 yılında Sovyetler Birliğinde keten ekilmiş olan toprakların genişliği bütün dünyada keten ekilmiş topraklardan 4 def'a büyüktü.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu gün dünyadaki pancar tarlalarının yüzde 40 ı Sovyetler Birliği topraklarında bulunmaktadır.

***

Sovyetler Birliği ziraatindeki bu ilerleyişi hiç şüphesiz ki dev adımlariyle inkişaf etmiş olan sanayi'ine borçludur.

Sovyet sanayii dünyanın hiç bir yerinde şimdiye kadar görülmemiş olan ve görülmesine imkân bulunmayan baş döndürücü bir hızla çok kısa bir zamanda çok terakki etmişti. Bu inkişaf hakkında bir fikir edinmek için aşağıdaki rakkamlara bir göz atmak kâfidir.

1913 senesi sanayi istihsalâtı 100 kabul edilince 1938 senesinde:

Amerika sanayi'i:		120
İngiltere	„	113,3
Almanya	„	131,6
Fransa	„	93,2
Sovyetler B.	„	908,8

olmuştur ki, 9 mislinden fazla bir artış kaydedilmistir.

Dört senede ikmal edilen birinci beş senelik plân sonunda 1928-932 sanayi istihsalâtı yüzde 202 artmıştı, ikinci beş senelik plân 1932-1937 sonunda Sovyetler Birliği endüstrisi yüzde 221 nisbetinde bir gelişme kaydetmişti, üçüncü beş senelik plân sonunda da yüzde **190 daha artacaktı.**

Levent Şahverdi Arşivi

1933 senesinde ağır sanayi istihsalâtı 26-27 yıl fiyatlarına nazaran 15,5 milyar ruble iken 1938 senesinde 42,5 milyara çıkmıştır. İkinci beş senelik plân esnasında Sovyetler Birliğinde çalışan işçi ve memur sayısı 22 milyondan 28 milyona yükselmişti.

1937 yılında Sovyet makine ve metalürji sanayii istihsalâtı 27,5 milyar ruble kıymetinde idi. Aynı yılda Sovyet fabrikaları 200,000 otomobil, 1,581 lokomotif yapmışlardı. İstihsal edilen elektrik enerjisi 36,4 milyar kilovat saata yükselmiştir. Maden kömürü istihsalâtı 127,3 milyon ton, petrol istihsalâtı 30,5 milyon tona, ham demir 14,5 milyon tona çıkmıştır. 1937 de 111,3 milyon metro mik'abı çimento istihsal edilmişti. Hafif sanayide ayni şekilde astronomik rakkamlarla ölçülen bir ilerleyiş kaydetmişti. Eğer bu harp çıkmasaydı ve Sovyetler Birliği halkları huzur ve sûkun içinde beş senelik plânlarını tahakkuk ettirebilmiş olsalardı, Sovyet sanayii emsalsiz bir seviyeye ulaşacaktı. 1942 de 400,000 otomobil 2090 lokomotif imal edilecekti. Elektrik enerjisi istihsali 75 milyar kilovat saat olacaktı. Maden kömürü 42 senesinde 230 milyon ton, petrol 54 milyon ton, ham demir 22 milyon ton çıkarılacaktı. Çelik istihsali 28 milyon ton olacak, çimento 200 milyon metro mik'abına yükselecekti. Halbuki Alman faşist taarruzu bütün bu emeklerin mahsullerini yakıp yıkmış, bu memleketi harabeye çevirmiştir ve hâlâ kaçıp giderken de yakıp yıkmakta devam etmektedir. İnsanlık bu barbar saldırışı tarihinin sonuna kadar lanetle anacaktır.

Levent Şahverdi Arşivi

Sovyetler Birliğini görmeden evvel o memleketi kendi memleketime dost olduğu için onu dost tanıyarak yetiştiğim ve onunla dostlukta memleketimin menfaati olduğunu bildiğim için severdim; onu tanıdıktan sonra bu memleketin çalışkan ve yurt sever insanların vatanı olduğunu öğrendiğim için sevgime taktir duyguları karıştı; onu tekrar görüp daha iyi tanıdıkça, iriştiği muvaffakiyetler karşısında hayranlık duydum. Fakat 1941 yılının hadiselerinden sonra ben bu memteket ve onun halkları karşısında saygı duyuyorum.

Çünkü Sovyetler yurduna karşı açılmış olan harp bana Sovyetler vatanının hürriyet ve istiklâl aşıklarının en büyük vatanperverlerin, ve en yenilmez kahramanların yurdu olduğunu öğretti.

1941 yılında istilâ orduları şimdiye kadar hiç bir cephede göstermedikleri bir şiddetle ve birdenbire saldırınca bu istilâya maruz kalmış olan Sovyetler vatanının bülün çocukları tek göğüs gibi bu kızgın savlete karşı durdular. İçlerinden tek müttereddit, tek hain, tek korkak çıkmadı.

Sovyetler Birliği halkları. Kızıl orduları, cephe gerisindeki işçileriyle, düşman çizmesi altında kalmış parçalarındaki kadın, erkek, ihtiyar ve çocuktan teşkilâtlanmış çeteleriyle düşmana karşı koydular. Onunla tırnak tırnağa, diş dişe pençeleştiler. Herkes üstüne düşen vazifeyi hem de fazlasiyle yaptı. Yıkılan şehirler, yakılan köyler, sönen ocaklar kimseyi yıldırmadı. Şimdi kızıl ordu, düşmanı vatan topraklarından dışarılara sürmektedir. Bu zaferde her-

Levent Şahverdi Arşivi

kesin top yekûn, yenilmez bir ordu halinde düşmanla savaşan bütün Sovyetler Birliği halklarının hissesi vardır.

Ve hiç şüphesiz ki, Sovyet kadınlarının bu zaferde çok büyük bir payları vardır. Çünkü onlar bu savaşta yalnız erkeklerine cesaret vermekle kalmamışlar, icab eden yerde asker gibi silâha, icap eden yerde erkek gibi makineye sarılmışlar, çeteci olmuşlar, işçi olmuşlar, hasta bakıcı, lokomotif makinisti, şoför ve her şey, her şey olarak bu harpte bilfiil rol oynamışlardır.

Çünkü Sovyet kadınlarının başlarında bütün Sovyet vatandaşlarının başlarına hâkkedilmiş olan şu fikir vardır. «Vatanımız bizim hürriyetimizdir. Namusumuz, kudretimiz, kanımızla kazandığımız haklarımız, düşüncelerimiz ve vicdanlarımızın pâkliğidir. Vatanımız bizim hayatımızdır, vatansız hayat olmaz.»

Harp başlayınca Sovyet kadınları, kadınlar için başarılması imkânsız zannedilen en güç işlere bile böyle düşündükleri için atılmışlar, şimdiye kadar kullanmasını bilmedikleri makinelere yaklaşmışlar ve şimdiye kadar ellerine almadıkları âletlere dört elle sarılmışlar ve cepheye tank, tayyare, top imâl etmişlerdir. Silâh imalâtı işinde kısa bir zamanda büyük muvaffakiyetler kaydetmişler, Sovyet gazeteleri meselâ bir Anna Dessinova'dan bahsetmektedir ki bu kadın cephede bulunan kocasına bilfiil yardım etmiş olmak için bir silâh fabrikasına girmiş, pek kısa bir zaman için kendi eski sâyî or-

Levent Şahverdi Arşivi

masını yüzde altıyüz geçmekle kalmamış aynı makinede çalışan erkekleri fersah fersah geride bırakmıştır.

Başka bir fabrikada Gourinova isminda bir başka kadın, istihsalini umumî normun 1,160 misline çıkarmışiır. Sovyet kadınları erkeklerin boş bırakmağa mecbur kaldıkları bütün yerleri doldurmak için maden kuyularına kadar inmişler. Bunların içinde Chourra Leonova isminde bir kadın bu mesride kendi normını 150-200 defa geçmiş ve şimdi bir ekipin başına geçirilmiştir.

Münakalât ve askerî sevkıyat işlerinde kadınlara büaük ihtiyaç hasıl olmuştur. Lokomotif makinistliğine evvela Zenaide Troitskaia isminde bir kadın başlamış ve onu bir çok kadınlar bu yolda takip etmişlerdir. Kadınların bu meslekte gösterdikleri yararlığa bir misal olarak şu vak'ayı gösterebiliriz

Ufak bir istasyon, askerî malzeme ve cephane yüklü vagonlar rayların üzerlerinde duruyor. Düşman taarruza başlamış, istasyonun üzerine sayısız bombalar yağdırıyor. Makinist Maria Svetchnikova vazifesi başındadır, haraket için şef dö gar muavininin emirlerini beklemektedir. Halbuki hücum korkunçtur ve herkes bir yere sığınmak ihtiyacı duymaktadır; düşen bombaların gürültüsü insanı sağır ve havalara yükselen toz, toprak sütunları kör etmektedir, hava teneffüs edilmez bir haldedir. İşte bu ölüm yağmuru altında nihayet makinist kadın beklediği emri almıştır, ve bir dakika sonra makisini işletmiş, soğuk kanını hiç bozmadan, oradaki

Levent Şahverdi Arşivi

cephane yüklü vagonları lokomotifine takmak için lazım gelen manevraları yapmış ve kısa bir zaman sonra bu vagonları bu tehlikeli yerlerden uzaklaştırıp uzak emin yerlere doğru lokomotifi arkasından sürüklemeğe başlamıştır.

Yanlız kara nakliyatı değil deniz ve nehir nakliyatı da harp zamanında çok mühimdir ve Sovyetlerin uzak şark topraklarından ve daha başka sahil memleketlerden gelen kadınları denizcilikte büyük varlık ve yararlık görtermektedir.

Hasta bakıcılara gelince, bu kadınların ekseriya kendi hayatlarını feda edercesine yaptıkları işler ve gösterdikleri yararlıklar da ayrıca zikre değer. Meselâ: Tamara Kalnin isminde genç bir hasta bakıcı kızın, hasta nakletiği sırada tayyare hücumu neticesi arabası tutuşmuş. O, hiçte soğuk kanlılığını kaybetmeden alevlerin arasına atlamış ve on beş yaralısını bu alevlerin arasından kurtarmıştır. Bir başka hastabakıcı kızda ateş almış bir sıhhiye tayyaresi içindeki yaralıları tıpkı Tamara Kalnin'in cesaret ve nefis feragatile kurtarmıştır. Bu cins kahramanlık hikâyeleri bir değil, on değil, yüz değil, bin değildir. Bütün cephe boyunca, cebhe gerisinde ve ilerisinde Sovyet kadınları dünya kadınlarına numune olacak bir cesaret, şuur ve nefis feragatile vatan müdafaasına iştirak etmişlerdir. Kolhoz kadınları, kolhozlarda şimdiye kadar ziraatte sadece erkek işi addedilen en güç işleri yapmaktadırlar. Düşmanlar arasında çarpışan çeteciler arasında genç ve ihtiyar Sovyet kadınları,

Levent Şahverdi Arşivi

kanlarını ve canlarını ateşe atmışlardır. Çeteciler içinde olup isimleri o memleketin her bucağında hürmet ve sevgi ile anılan kadınların sayısı pek çoktur. Salissat Kabardinli bir genç kızdır ve o, şimali Kafkasyada döğüşmüş olan çetelerin rehberidir. Moskova müdafaa harpleri sırasında düşman tarafından yakalanıp idam edilen Tania ismile anılan çeteci Zoe Kosmodemianskaya büyük bir vatan kahramanıdır, tıpkı düşman eline düşüp türlü işkenceler gördüğü halde arkadaşlarını ele vermeyen ve bu yüzden idam edilen Lisa Tchaikina ve çetelerin saklı bulunduğu yeri düşmana bildirmektense yeni doğmuş oğlu ile birlikte ölmeyi tercih eden Aleksandra Dreimann gibi...

Şüphesiz ki bu büyük kedınlar sade kendi yurtları içinde değil, hürriyet aşıkı ve vatanperver bütün insanlar içinde de bu müthiş harbin birer ölmez kahramanı olarak hürmetle anılacaklardır.

Kızılorduyu işte böyle analardan doğma çocuklar teşkil ediyordu, böyle annelerin oğulları oldukları içindir ki Sovyetler Birliği erkekleri içinde Yakov'lar, Voronov'lar. Tchouikov'lar' Vatutin'ler, Yeremenko'lar gibi evlâtlar yetiştirip düşman saldırışını bir hezimete çevirdiler. 62 nci ordunun çocukları işte böyle anaların çocukları oldukları için yenilmez Alman ordusunu mahvettiler. Stalingrad kahramanları, büyük savaşta gösterdikleri gayretle yalnız kendi ana yurtlarını müdafaa etmekle kalmadılar insanlığın taliini değiştirdiler.

Levent Şahverdi Arşivi

Bütün insanlığı tehdit eden zulmün başına ilk darbeyi onlar vurdular, Moskova, Leningrad. Sivastopol Harkov kahramanları Voroşilof'lar Timoçenko'lar Çuhovlar hep böyle anaların çocukları idiler. Hepsi en büyük kumandanından en genç erine kadar Onların hepsi bu yurdun bütün evlâtları bilâistisna vatanları için yaşamasını ve vatanları için ölmesini kusursuz bildiler.

Tarih, kahramanlığın, şecaatın bu rütbesini sahifelerine kaydetmekle öğünebilir. Sovyetlerin vatan müdafaası, kendi vatanını seven, her insanın hürmet ve saygısına lâyıktır. Bu rütbe vatan severliği görüpte taktir etmemek vatansever insanların elinden gelmez.

Ben harpte ve sulhde daima mütesanit ve daima beraber olarak, daima mensup bulundukları cemiyet için faideli olmağa çalışarak müşterek vatanın refahını, müşterek vatanın yükselmesini tek gaye bilen Sovyetler Birliği halklarının, 1937 yılının 1 mayısında, Moskovadaki Kızıl meydanda yaptıkları bir resmi geçidi seyrettim.

Benim gibi. böyle bir bayram günü Sovyetler Birliği halklarının aynı meydandan akışını seyretmiş olan ve gördüklerinden aldığı, tıpki benimkilere uygun - intibaları kudretli kalemile - benim aciz kalemimden çok daha canlı aksettiren büyük bir Fransız edibinin kıtabından aldığım satırları yazımı bitirmeden evvel şuraya dercetmek isterim:

"Saatlerce süren, düşünen bir akış, Kremlin

Levent Şahverdi Arşivi

sarayının dantelli dıvarları boyunca uzanan tribünlerde toplanmış olan halktan yükselen bu coşkunluk ve yaşa! sedaları bir gürleyiş anaforu yapıyordu ve bunun merkezi de bir insan şekli alıyordu: "Stalin, yaşasın Stalln yoldaşl,, Lenin abidesi üzerinde ayakta duranlar içinde bir insan ya elini kasketinin kenarına götürüyor, yahut kolunu büküp elini kaldirarak duruyor. Bu adamın üzerinde geniş bir asker kaputu var, fakat bu kıyafet onu yanında duran insanlardan hiç de farklı yapmıyordu.

işte bütün nısıf kürre üstünde ve bütün Moskova etrafında ışıldayan şeylerin merkezi ve kalai odur.

Portresi, heykel, desen, fotografı Sovyetler Birliğinin her tarafında bulunur, Lenin'kiler gibi Lenin'inkilerin yanında. Her hangi bir müessesede her hangi bir kışlada, her hangi bir yazıhanede veya her hangi bir dükkân camekânında, onun kırmızı üir zemin üstünde ve bir sosyalist istatikile "din aleyhtarı put,, bir orak çekiç resmi arasında göze çarpmadığı tek köşe yoktur.

Son zamanlarda Rusyada ve diğer cumhuriyetlerde bütün dıvarlarda iki ölü ve bir dirinin başlarının birbirinin üstüne resmedildiği büyük bir afiş asıldı. Karl Marks, Lenin ve Stalin, bunları gene binlerle zarbedelim, burada hiç bir işçi ve hiç bir münevverin odası yoktnr ki orada Stalinin bir resmi bulunmasın.

Dünyanın altıda birini işgal eden bu insanların

Levent Şahverdi Arşivi

bu yeni insanlarını sevdiğiniz veya nefret ettiğiniz bu insaların başı işte o, dur.„

Ve bugünkü muvaffakiyetlerin, bugünkü zaferlerin başı o, ve gövdesi bütün Sovyetler Birliği halklarının yarattığı yekpare varlıktır.

İşte ben sanki hissiyatımı saklıyormuşum gibi bu çalışkan, bu dürüst, bu vatanperver ve kahraman insanların dostu olmakla ittiham ediliyorum.

Ben, hiç bir zaman bu duygumu gizlemedim ve hiç bir zaman gizlemek lüzumunu hissetmiyorum.

Evet ben Sovyetler Birliği dostuyum. Bu memleketi beğeniyor, takdir ediyor ve seviyor ve vatan sevgisini en iyi anlıyan, vatan için ölmekten çekinmemesini en iyi bilen bir milletin, Türk milletinin bir çocugu olduğum için, onların vatanperverliği memleket müdafaasında gösterdikleri destanî kahramanlık karşısında hayranlık duyuyorum.

Evet Sovyetler Birliği dostuyum, bu bir memleketin memleketime dost olduğunu bildiğim ve bu memleketle yapılan ve muhafaza edilen dostluğun Türk milletinin menfaatine uygun olduğuna kanaat ettiğim için, iyi bir Türk vatandaşı olduğum için Sovyetler Birliği dostuyum.

ARKADAŞ Basımevinde Basılmıştır - 1944

Levent Şahverdi Arşivi

DOĞRU - YANLIŞ CETVELİ

Sayfa	Satır	Yanlış	Doğru
1	1	Bulunduuu	Bulunduğunu
1	8	Bir	Bu
2	1	Gözyaşların	Gözyaşları
2	17	Kendilerinin	Kendilerinin
2	26	Servetlerin	Severlerin
3	4	Yangınları	Yangınlar
4	5	Açıktırki	Açıktır ki,
4	8	Olarda	Oralarda
4	8	Adamlarına	Adamlarınca
4	10	Riyaseleyi	Risaleyi
4	20	Risallenin	Risalenin
2	1/2	Biryeri	Bir yeri
2	17	Olanlara	Onlara
3	8/9	Poletikasının	Politikasının
3	12	İzdirap	Iztırab
3	19	Moskaflar	Moskoflar
4	16/17	İhtiyaç	İhtiyaç
4	27	Yene	Yine
6	6	Türkiyede	Türkiye de
6	17	İstibdap	İstibdad
6	17	Yüzünpen	Yüzünden
6	19	Brşka	Başka
6	25	Aktediren	Aktedilen
6	26	Muhedesile	Muahedesile
6	28	1931, 1945 yıllarında "dostluk ve bitaraflık,,	1931, 1935 yıllarında 'dostluk ve bitaraflık,, Muahedesini
6	29	Tamamtayan	Tamamlıyan
7	2	Siyasetimizin	Siyasetimizi
7	6	Sanatkârları	San'atkârlar
7	7	Sonunda	Sonra da
7	16	Moskovada	Moskova'da
7	24	Savyet	Sovyet
7	27	İnitşar	İntişar
8	2	Sanatkârlı	San'atkârlar
8	4	Memleketimiz de	Memleketimizde
8	10	Rusyada	Rusya'da

Levent Şahverdi Arşivi

Sahfa	Satır	Yanlış	Doğru
8	20	Münasebetile	Münasebetile
8	25/26	Hepizin	Hepimizin
8	30	Dolaşmanın	Dolaşmasının
9	9	Ve evet	Evet
9	23	Türkiyede	Türkiye de
9	23	Tasrifi	Tarifi
9	27	Edilmesinde	Edilmemesinde
9	28	Molotof,	Litvinof
10	24	Başlamişti.	Başlamıştı.
12	14	Taktir	Takdir
12	15	Vurtlarına	Yurtlarına
12	20	Görünmemiş	Görülmemiş
12	26	Sonrada	Sonra da
14	2/3	Gidilliyormuşuz.	Gidiyormuşuz,
15	12	Gene	Genç
15	21	Hakkıda	Hakkında
15/16	31/1	Zamandada	Zamanda da
16	17	Sonrada	Sonra da
16	22	Yaşıda	Yaşında
17	26	Hîç	Hiç
17	26	İtmedim.	İşitmedim.
18	7	V. Yelobinski'nin	V. Jelobinski'nin
18	10	Djenjinski	Dzernjinski
18	17	Cehihka'nın	Tchichko'nun
18	19	Yorich	Jorich
18	20	Liatochinki	Liatochinski
19	2	Barblerin	Harblerin
19	17	Bunda de	Bunda da
19	19	İstinasız	İstisnasız
20	1	İzdirabın	İztırabın
20	6	Haklarına	Halklarına
20	20	Cebren	Cebren alınıp
20	22	Ey	Şey
20	27	Aç	Kaç
21	7	Telâkki	Taeâkı
21	9/10	İçinmüracaat	İçin müracaat
21	18	Çiflerden,	Çiftlerden
22	28	Sorna	Sonra
23	5	Coluklu	Çocuklu
23	20	M.	Muhtac

Levent Şahverdi Arşivi

25	1	Birde	Bir de
25	21	Hilafmda	Hilâfına
25	13	Harpte	Harbe
26	30	Çocuklaı	Çocuklar
27	10	Kalmaktadırlar	Kalmamaktadırlar.
27	10	Mıntıka	Mıntaka
27	15	Bir çocuktan	Çocuktan
28	3	Terbiyesinde	terbiyesi de
28	9	Kendikendilerine	Kendi kendilerine
28	12/13	Çabalamakta	Çabalanmakta
29	24	Savyetler	Sovyetler
29	24	Çabuk	Çocuk
30	9	Zenciyyi	Zenciyi
30	14	Yaşlarında	Yaşlarında
31	3	1917	1937
31	18	Evlerin	Evlerinin
31	20	İzdirapla	İztırabla
31	22	Onları	Onlar
32	1	Biliyorumki	Biliyorum, ki
32	10	Fabrikasının	Fabrikasına
32	12	Süikaste	Suikasta
33	2	Vatanım	Vatanı
33	18	33960000	33965000
33	20	17372500	17873500
33	27	- 39	38-39
34	9	Yüksek talebe	Yüksek mektep talebesi
35	13	Buradaki	Buranın
35	27	Tacıkistan	Tacikistan
35	28	Krgizistanda	Kırgızıstan'ın da
35	30	Rusyadan	Rusya'sında
36	1	Neşredilmiş	Neşredilirmiş
36	3	Elfbası	Elifbası
36	5	Elfbeye	Elifbaya
36	7	Tacekistan	Tacikistan
36	21	İçindeki	İçinde
36	29	Muhterif	Muhtelif
37	10	Baksısı	Baskısı
37	18/19	Franc' ein	France'm
37	23	Mayokof	Mayakovski
37	31	Eder	Ederdi.
38	13	Sovyet cemiyetleri	Cemiyetleri
38	20	Oğranılan	Uğranılan
38	26	1834	1939

Levent Şahverdi Arşivi

Sayfa	Satır	Yanlış	Doğru
33	26	Toplontuda	Toplantıda
38	28	Sofra	Sofrada
38	30/31	Tanınmış	Tanışmış
38	32	Karavavon	Karavayeva
39	20	Zaferlerini	Zaferlerinin
40	21	Çelik nasıl çelik oldu	Çelik nasıl çelikleşti
40	29	Tırhanov'un	Tikhenov'un
40	31	Fecayiin	Fecayiini
41	10	Mizahı	Mizah
41	11	Zvezde	Zvesda
41	13	V. Katoiev	V. Katayev
41	13	Seonid Sabetev	Leonid Sobolev
41	17	Sürüleyici	Sürükleyici
42	3	Subesi	Şubesi
42	6	1837 39	1918-39
42	16	Klüh	Klup
42	16	1933 35	1933 34
42	21	Dekotları	Dekadları
43	3	Şeşefi	Şefi
43	7	Temsillerindiverdikleri	Temsillerini verdikleri
43	17	Kaydetmiştir.	Kaydetmemiştir
43	23	Yılındanberi	Yılında bir
43	24	Teknikunr	Teknikum
43	28	Ermenistrn'ın	Ermenistan'ın
43	30	Bundaki	Buradaki
44	4	Kaşaduvyan	Kaçaduryan
44	9	Sahsiyetler	Şahsiyetler
44	20	Sovkkoss'larda	Sovkhoos'larda
44	21	Kombanyularım	Kombanynlarım
44	22/23	Bulmaktadır. idi	Bulmakta idi.
44	30	İstihsaliein	İstihsalinin
45	2	Öğlendim.	Öğrendim.
45	3	Kalkınmasi	Kalkınması
45	4	İnkılâktan	İnkılâptan
45	7	Okuyormüş	Okuyormuş.
45	8	Oeduğu	Olduğu
45	12	Lâkip	Takip
45	13	1313	1913
45	16/17	Zidadeleşmiş	Zivadeleşmiş
45	24	Gellnce	Gelince

Levent Şahverdi Arşivi

46	2	1,00,000	1000000
46	10	Şimdiki	Şimdi
46	15/16	Tiratrosu	Tiyatrosu
46	21	Müdafasmda	Müdafaasında
46	22	Yurdundan	Yurdun'a
46	26	1442	1942
47	1	Rakimog	Rahimof
47	10	Dombaslı	Donbaslı
47	25	Mnazzam	Muazzam
48	6	934	937
48	11	Duymaktau	Duymaktan
48	17	Yılmı	Yılmın
49	16	İstasyonn	İstasyonu
49	23	Moskovado	Moskovada
50	4	Panorması	Panoraması
50	12/13	Başarılarm	Başarılar
50	17	1938	1930
51	2	Bayamdır	Bayramdır
51	9	Tutar	Tutan
51	12/13	Mıntıkalara	Mıntakalara
51	18	Klubrü	Klubü
51	24	Ressamların	Ressamlarm
51	26	Nümunelerini	Numunelerini
52	1	Tezin	Numune
51	30	Nümune	Tezin
52	2	dir.	di.
52	15	Stokanovist	Stahanovist
52	25/26	Stahonovist	Stahanovist
52	29	Gibi	Bizi
52	30	Hrkında	Hakkında
58	11	Ton	Tona
58	9	Bu m sirde	Zemala
59	10	Normisi	Normunu
59	13	Büaük	Büyük
59	29 30	Makısını	Maksadını

Levent Şahverdi Arşivi

TÜSTAV
ARŞİV
BELGESİ

F: 50 kuruş

Levent Şahverdi Arşivi